

חברה

כתב עת סוציאליסטי
לעניני חברה, כלכלה, פוליטיקה ותרבות

ניליון 25 | מאי 2006

●● "ובכן מה לעשות - להפנים את העובדה, שתהליך הבחירות הוא רק עוד מהלך בתוך ההתמודדות, שאליה נכנסנו עם תחילת ריצתו של פרץ לראשות מפלגת העבודה. ששום דבר לא נגמר או הוכרע, אלא פשוט התקדמנו, ועכשיו צריכים להמשיך."

חן רביב, מתוך: שחר של יום חדש, עמ' 11

חברה - כתב עת סוציאליסטי לעניני חברה,
כלכלה, פוליטיקה ותרבות
כתב העת יוצא באחריות יסו"ד -
ישראל סוציאל-דמוקרטית
מערכת: קהילת פזחה 21 א' תל אביב 69404
gilatg@post.tau.ac.il
עורכים: יפתח גולדמן, גילי גופר, אודי מנור
מערכת: אבי בראלי, חודי נתן, ניר מיכאלי,
עופר סיטמן, דנה שני-עצמון, אדם הישראלי
עזרו גם: ענת חולתא, אביתר כפכפי
ציילום: לשכת העתונות הממשלתית, ליהי קורן
עיצוב: ליהי קורן | ענן
דפוס: גרפילי
מחיר: 10 שקלים לניליון
ניליון זה בסייע עמותת צל התמר

ראשית

הצטמצם לכדי מפלגה בינונית וכמה וכמה מפלגות נעלמו. אפילו מי שהצביע לגימלאים לא ציפה שהיא תהפוך למפלגה ממשית, לשון מאזניים בכל ממשלה שתקום. בזמן הזה כדאי להביט בכל זאת אחורה ולשאול מה השגנו, מה הסוציאל-דמוקרטיה הישראלית השיגה. ובכדי לראות את השינוי שחל במדינת ישראל אין צורך לחזור למאי 2002, אז יצא הגליון הראשון של 'חברה', או לבחירות הקודמות בינואר 2003, מספיק לשאול מה קרה כאן ממש לפני שנה - מאי 2005. ממשלה יציבה בראשותו של אריאל שרון כשבראש המפלגה היריבה עמד שמעון פרס שלא ביקש כלל להחליף את <<

'אחרי בחירות' היא לעולם תקופה של אנטי-קליימקס לאדם הפוליטי. אפילו הנצחון הגדול ביותר מביא אחריו משא ומתן מתיש, שבמהלכו ואחריו עיסוק אין סופי בפשרות הקטנות של הפוליטיקה ושל החיים. כל מי שעובר קשה לקראת הבחירות מאוכזב מעט מהתוצאה והרבה מהתוצאה של התוצאה שכן ניהול המדינה הוא מעשה מתמשך, יומיומי ומתיש שכולל הצלחות, כשלונות ורק מעט רגעי תהילה. ומה שנכון לגבי כל בחירות נכון על אחת כמה וכמה בבחירות הללו שבהן לא ברור מי ניצח ונדמה שכולם הפסידו - קדימה לא גדולה כפי שציפתה, העבודה בקושי שמרה על כוחה, הליכוד

חברה

כתב עת סוציאליסטי
לענייני חברה, כלכלה, פוליטיקה ותרבות

<< הממשלה אלה רק לקבל נתח גדול יותר מהעוגה. יורשיהם האפשריים של שני אלה היו בנימין נתניהו ואהוד ברק. אף אחד מכל הרביעייה הזו לא אָתגר את התפישה הכלכלית-החברתית המקובלת על פקידי האוצר. המקסימום היה דיון בכלכלת-שוק עם חמלה, בתכנית למלחמה בעוני. מרחוק יכולנו להבחין באופציה חדשה מתקרבת בדמותו של "מתמודד ללא סיכוי" בפריימריז של מפלגת העבודה - עמיר פרץ זה מקרוב בא. ואל לנו לשכוח את התקשורת שהרגישה מאוד "חברתית", אבל התייחסה בעיקר לחמלה. העלאת שכר המינימום? תכנית הזוויה. הגדלת הגרעון? שטות. הגדלת סל התרופות? רק לקטסטרופות, לתרופות סקסיות והשאר - נחכה לתרומות.

השנה הזו והבחירות האלה היו אם כך מהפך ממשי במפה הפוליטית-חברתית-כלכלית של ישראל כמו גם בשיח הציבורי שלנו. אפילו דוברים שמרניים בתקשורת כמו רזי ברקאי כבר מדברים על הקטנת פערים והגדלת תקציבים ולא רק על חמלה ומוסר. אלה שהמהפך עוד לא הושלם. וכיוון שלא הושלם - זה הזמן לחזור לפעולה כדי להשפיע על כיוונו הממשי.

דווקא הזמן הזה - זמן הפשרה - הוא הזמן לחזור לשאול את השאלות הגדולות של הסוציאלי-דמוקרטיה: איזו מדינה אנחנו רוצים כאן ומהי הדרך הריאלית להגיע אליה? אנחנו צריכים לחזור לשאלות הממוקדות - חינוך, בריאות, רווחה, בינוי, סביבה וכן, גם ביטחון. בכל אחד מהתחומים הללו יש לחזור ולשרטט את המטרה ולציין שוב את הדרך למימושה מתוך ידיעה שזו לא תבוא מיד. יש להזכיר כי ביטוח בריאות ממלכתי ממשי צריך לכסות את כולם, מבלי להישען על השתתפות הולכת וגדלה של החולים, ולשאול מדוע ביטוח הבריאות שלנו אינו כולל רפואת שיניים. חשוב לחזור ולדרוש את עצירת הפרטת מערכת החינוך ולשאול מדוע מקצצים את משרת האחות בכתי הספר ואין פוצה קול ומצפצף מלבד הורים עשירים המבקשים לממן את האחות בעצמם. צריך לדאוג שהמשכורות יהיו כאלה שיאפשרו לקנות אנטיביוטיקה, אטלס, 'מונופול'.

בקיצור - סוציאליסטים ישראלים צריכים להמשיך לפעול, מתוך שאיפה לממש את החזון הכולל לחברה צודקת. היום, הפעולה היא ממקום גבוהה יותר בסולם המאפשר את עיצובה: לא מתוך יאוש של שוליים אלה מתוך תקווה של מי שהולכים ומתקרבים למרכז. בממשלה שעומדת לקום יהיו כמה וכמה חברים שהמונח סוציאלי-דמוקרטיה אינו קישוט סתמי עבורם. בשבילם ובשבילנו, צריך לחזור לתכניות בכל תחום ותחום והפעם - בתוך מפלגה סוציאלי-דמוקרטית רחבה. לא מספיק לכתוב מאמרים לעיתון - כדאי להביא את הרעיונות לדיון במוסדות המפלגה.

יש לפעול עכשיו בתוך המפלגות וגם מחוצה להן, כדי שלבחירות הבאות נבוא מוכנים יותר, כדי שבבחירות הבאות יהיה מהפך סוציאלי-דמוקרטי אמיתי בישראל.

◀ בילעין כמשל - איך זה עבוד באמת? | עמ' 17

4	לא אכפת?	על אחוזי ההצבעה בבחירות	עופר סיטבון
7	שחר של יום חדש?	חברי יסו"ד על תוצאות הבחירות	
14	אם כל כך טוב אז למה כל כך רע?	עזרא דלומי על המצב	
15	בשבח המתניות	או: לקראת הימים הבאים	אודי מנור
17	בילעין כמשל	איך זה עובד באמת	דני זמיר
20	רב-תרבותיות זו לא מילה גסה	אם בארזים נפלה שלהבת....	נדב פרץ
22	מעגלי שינוי	טל וולפסון	גיא ברוקר
24	העכביש מה ברשת?	עופר סיטבון	
25	תרמילאות, אבא-אמא והפרטה	טל אלמליח	
26	עולם חדש גלובלי	על הספרים 'אי נחת בגלובליזציה' (קו אדום-הקיבוץ המאוחד)	אלעד הן
29	והלקסוס ועץ הזית' (הוצאת הד ארצי)		

מדינת הרווחה הישראלית מוחלשת אבל קיימת. אנחנו יודעים זאת מניסיוננו. אז למה לא להתייחס לנושא באופן יותר מורכב?

בשבח המתניות | עמ' 15

שכרן של העובדות היעילות והחרוצות במטריקס הוא פחות ממחצית שכרו של מתכנת מקביל באזור המרכז. לכן בעוד שמטריקס מציעה ללקוחותיה שעת עבודה של עובדותיה במחיר של 18-20 דולר לשעה, היא משלמת לעובדות עבור אותה שעה שכר מינימום - כארבעה דולרים.

בילעין כמשל | עמ' 17

ניסיון לחוות מבפנים חברה הוא מרתק (התמזל מזלי ובסוף הטיול לדרום אמריקה, לפני שהמשכתי למרכז היבשת, חייתי חודש עם משפחה של כבאים אירים-איטלקים בניו ג'רזי; ממש איפה שמצלמים את הסופרנוס. לא צריך להכיר רק ננסים אוכלי אדם ביערות גשם).

תרמילאות, אבא-אמא והפרטה | עמ' 26

יסו"ד (ישראל סוציאל-דמוקרטית) היא התארגנות אנשי שמאל-חברתי אשר מטרתה לקדם את הדיון הציבורי בשאלות חברתיות-כלכליות ופוליטיות-תרבותיות פנימיות. יסו"ד מבקשת להציע נקודת מבט סוציאליסטית, כמשקל נגד למגמות ההתפרקות וההפרטה, המאפיינות את החברה הישראלית בעשורים האחרונים. רבים מחברי יסו"ד פעילים בעמותות, ארגונים וחברות העוסקים ברחבי הארץ בתיקון חברתי במישור המקומי, וחברים בה גם אנשים פרטיים.

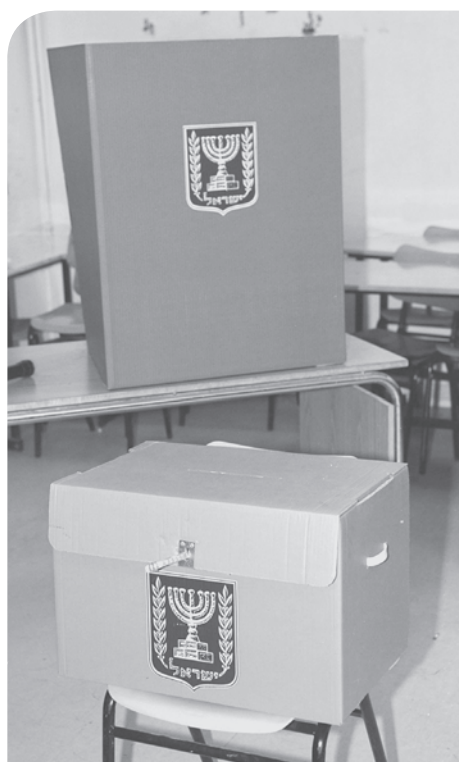
אתם מוזמנים להיכנס לאתר הבית של יסו"ד: www.yesod.net

לא אכפת?

על אחוזי ההצבעה בבחירות

:: עופר סיטבון

התחושה – שניזונה גם מהסיקור התקשורת הצניני של הפוליטיקה – ש"כולם אותו חרא". אלא שהפעם, בצד הדאגה הרבה שהביעו חלק מהפובליציסטים, נמצאו גם כמה פרשנים שהסבירו שבעצם, אין סיבה לדאגה: זה סימן ל'נורמליות' ברוכה שכן הפכנו – גם בתחום זה – דומים למתוקנות שבאומות.

אני רוצה להציע הסבר חשוב נוסף לירידה בנכונותו של הציבור לאמץ את הסיסמא האלמותית של עמנואל הלפרין לפיה "מי שמצביע – משפיע". הסבר זה קשור בכוחו ההולך וגדל של ההון ובהשפעתו על הפוליטיקה ועל ההשתתפות הפוליטית.

ניידותו הסילונית של ההון היא אחד המאפיינים הבולטים של תקופתנו, בייחוד בעשור האחרון. עוצמתם של השוקים הפיננסיים נתפסת

– "ואם העולם יתהפך, שמים יפלו למטה, והארץ על הגג?
– לא אכפת – אמרה הדוכיפת.
– אז מה בסופו של דבר אכפת לך ואכפת?
– אני לעצמי,
אני הדוכיפת
מאד
מאד
אכפת!

אמרה הדוכיפת"

(מתוך 'הדוכיפת', מעשה בחתולים / ע. הלל)

בצד ההנאות הקטנות שהעניקו לנו הבחירות האחרונות (קשה לבחור בין התאדותה של 'שינוי' לבין התרסקותו של הליכוד), הזדקרה לה גם תופעה מדאיגה מאוד: הירידה הנמשכת בשיעורי ההצבעה. עד לשנת 1999 היו אחוזי ההצבעה בישראל, באופן קבוע, מהגבוהים בעולם – כ-80% מבעלי זכות ההצבעה מימשו את זכותם (מה שאומר שקרוב ל-90% הצביעו, שכן כ-10% מהמצביעים אינם מתגוררים בישראל). במדינה קטנה ומוקפת אויבים, כאשר המאבק האידיאולוגי בין שני מחנות פוליטיים היה מקוטב ואף אלים (רצח יצחק רבין ואמיל גרינצווייג), אחוז הצבעה כזה התבקש.

ברם, בבחירות המיוחדות שנערכו לראשות הממשלה בשנת 2001 היה אחוז ההצבעה נמוך במיוחד – כ-62%. היו שייחסו זאת לעובדה שלא נערכו במקביל בחירות לכנסת. בשנת 2003 כבר התקבע אחוז ההצבעה הנמוך – 67% – והפעם נשבר שיא שלילי עגום: 63.2% אחוזי הצבעה בלבד. שלושה מתוך כל עשרה אזרחים בעלי זכות הצבעה (בפועל) לא באו להצביע. ההסברים שהופרחו לחלל האוויר היו מגוונים: רמתה הירודה של הכנסת היוצאת; אכזבה קשה של המצביעים מהשחיתות במערכת הפוליטית;

בצד הדאגה הרבה שהביעו חלק מהפובליציסטים, נמצאו גם כמה פרשנים שהסבירו שבעצם אין ממה לדאוג: זה סימן ל'נורמליות' ברוכה שכן הפכנו – גם בתחום זה – דומים למתוקנות שבאומות.

האפשחות הסנסציונית שעמיר פרץ יתמנה לשר האוצר עוררה עצבנות רבה בבורסה לניירות ערך, ו'בכירים באוצר', כמו גם אדוניהם, 'ראשי המשק', הזהירו באופן שאינו משתמע לשתי פנים מפני כל ניסיון להעז ולממש את המצע הכלכלי שבו חפץ הציבור.

**פוליטיקאים שיבואו וידברו
על חזון מוסרי, אן, רחמנא
ליצלן, על סולידריות, ייתקלו
במבטים משתאים ומזלזלים
(כפי שהעיד לאחרונה יובל
אלבשן על תחושותיו משיחותיו
עם צעירים במערכת
הבחירות האחרונה).**

אם אלו הם פני הדברים, דומה שהאפקטיביות של הפוליטיקה ככלי לשינוי חברתי – הדגל של תנועות השמאל בעולם מאז ומתמיד – מתפוגגת. שהרי, אם ממשלה נבחרת – התוצר הסופי של ההליך הדמוקרטי – אינה יכולה לממש את הבטחותיה לבוחרים, מה עוד נותר מתהליך הבחירות? מדוע, אם כך, ללכת ולהצביע? מובן שזוהו תהליך שמזין את עצמו: במקביל לתופעות אלו, הפוליטיקאים הניאוליברלים משרישים את התפיסה לפיה האזרח הוא אך ורק צרכן של שירותים, שכל מה שאמור לעניין אותו הוא הורדת נטל המס או שבירת המונופולים, שמה שחשוב באמת לכלכלה הוא אחוזי הצמיחה ובעיקר המחמאות המפנקות שמגיעות מצידן של סוכנויות דירוג האשראי.

קצה הקרחון

לעשות כסף מכסף

במהלך מערכת הבחירות, לצד ידיעות על תעמולת הבחירות של המועמדים' הגיעה לידינו המודעה הבאה: 'הצעה מיוחדת ללקוחות גלובס: עוברים לכלכלת בחירות. מרוויחים מתנוחת המט"ח! בימים אלה נכנסת מערכת הבחירות לשלב הסופי והמכריע. תקופה זו מתאפיינת בתנועה ערה ותנועתיות מוגברת בשוק מטבע החוץ. דווקא עכשיו, בזמן הבחירות, אתם יכולים להרוויח מתנוחת אלו הרבה מאוד כסף. בואו להרוויח מכל תנועה בתקופת הבחירות הקרובה'. ובכן, אם לא הבנו עד עתה מה יתרון של הבחירות, באו מנהל' קרן ההשקעה שפרסמה את ההודעה וגילו את עינינו – הבחירות מביאות לתנוחת ומתנוחות אפשר להרוויח. ועתה לא רק עשירים שבעשירים שלמנהל' הונם יש זמן ויכולת להרוויח מתנוחות אלא גם אנחנו פשוטי העם אליהם הגיעה המודעה. (דעו לכם שגם מלחמות ואסונות טבע עושים פלאות בכל הקשור לתנוחות בשוק מטבע החוץ!!!)

כעובדה קיימת ב'עידן הגלובליזציה'. כך גם יכולתם 'להעניש' במהירות ממשלות הסוטות מתכתבינו של 'קונסנזוס וושינגטון' – אותה דת כלכלית חדשה שמקדמים המוסדות הפיננסיים היושבים בווישינגטון (קרן המטבע הבינלאומית והבנק העולמי) ושעיקריה הם הפרטה, הקטנת הממשלה (גרעון נמוך, קיצוץ תקציבי רווחה), הפחתת המיסוי וליברליזציה במעבר ההון והסחורות. בעשור האחרון אנחנו עדים למספר מקרים בהם נסיונות להנהיג מדיניות שונה הסתיימו בכשלון: התפטרותו של שר האוצר הגרמני ה'אדום' אוסקר לפונטיין, בשנת 1999, חמישה חודשים לאחר שמונה לתפקיד, כתוצאה מהלחצים הכבדים שהפעילו השווקים בעקבות ניסיונותיו לנהל מדיניות כלכלית שמאלית; וכאן אצלנו, ה'מתקפה' שנערכה על השקל בשנת 2002, לאחר ההסכם בין שר האוצר סילבן שלום לבין נגיד בנק ישראל דוד קליין להורדת הריבית, שגרמה, בסופו של דבר, להרחבת הליברליזציה הכלכלית במשק, באמצעות הרחבת רצועת האלכסון'.

במצב דברים זה, יכולתן של מדינות לעצב מדיניות כלכלית עצמאית הולכת וקטנה: עוצמתו של הבנק המרכזי המקומי – 'הקבלן המבצע' של המוסדות מווישינגטון – שדוחף לאימוצה של מדיניות כלכלית 'נכונה' גדלה, בעוד יכולתן של ממשלות להמשיך ולספק לאזרחיהן שירותים ציבוריים ברמה גבוהה נחלשת. ניתן לומר כי מראית העין של ההפרדה המתרחבת שבין הספירה הכלכלית לבין הספירה הפוליטית, היא הישגו הגדול של העידן הניאוליברלי: תהליך זה מערער לכאורה על עצם הלגיטימיות של שיקולים 'פוליטיים' במסגרת קבלת החלטות כלכליות, אף שברור שאי-אימוצם של שיקולים אלו מהווה בעצמו מדיניות פוליטית ברורה, שמשרתת אינטרסים פוליטיים ידועים. דוגמא יפה לכך ניתן לראות במה שאירע לאחר שהתפרסמו תוצאות הבחירות האחרונות, שבהן בלטה עליית כוחן של מפלגות 'חברתיות', ובעיקר – התרסקותן של המפלגות שתמכו, בחדווה רבה, במדיניותו של נתניהו: האפשרות הסנסציונית שעמיר פרץ יתמנה לשר האוצר עוררה עצבנות רבה בבורסה לניירות ערך, ו'בכירים באוצר', כמו גם אדוניהם, 'ראשי המשק', הזהירו באופן שאינו משתמע לשתי פנים מפני כל ניסיון להעז ולממש את המצע הכלכלי שבו חפץ הציבור, שאם לא כן יקרוס שוק הכספים וההון יברח מן הארץ. במילים אחרות: הדמוקרטיה נעצרת בשעריו של השוק.

האחרונה). ככל שמצב דברים זה הולך ומחריף, אין להתפלא על כך שאזרחים רבים מקבלים את הרושם שמכיוון שהפוליטיקה איבדה מיכולתה לקדם שינוי, אין טעם ליטול בה חלק. ומי שמוותר פעם אחת על ההשתתפות בהצבעה, לא ישוב אליה במהרה, שהרי, כפי שלימדנו מאיר אריאל, "מי שנדפק פעם אחת - לא יכול להיגמל מזה".

אז מה עושים? המסקנה החשובה ביותר היא שלמרות הכל, אסור לנו לוותר על הפוליטיקה. דווקא ההחלטות בכוחה מזכירה לנו - כפי שהראו לאחרונה ארצות דרום אמריקה - שזוהי האפשרות היחידה שלנו כאזרחים 'לשים רגל בדלת' ולהשפיע על עיצוב חיינו, למגינת ליבם של אנשי ההון שקולם בקלפי שווה לשלנו. חששותיה של הקהילה העסקית מפני מינויו של עמיר פרץ לשר האוצר מלמדים דווקא על הבנתה שגם בעידן של כלכלה גלובלית, לא תש עדיין כוחן של מדינות, וכי ביכולתן - כפי שמלמדות אותנו הכלכלות הסקנדינביות - לעצב לעצמן הסדרים כלכליים אחרים, כאלו ששמים את האדם במרכז.

פעילות פוליטית אזרחית ראויה היא, על כן, הרבה יותר מאשר הטלת פתק לקלפי, אחת לארבע שנים (בערך); ישנן דרכים אינספור למעורבות פוליטית, לכל אורך ימות השנה: החל מחברות בוועד ההורים בבית הספר או בוועד העובדים בעבודה; דרך ניהול חיים 'ירוקים' ומופחתי מותגים או בכתיבה ובהפצה של כתב עת סוציאליסטי; ועד מעורבות פוליטית אקטיבית במפלגות פוליטיות, בסניפים, במרכזי המפלגות וביצירת גופי השפעה תוך מפלגתיים. כיוון פעולה נוסף מצוי, כמובן, בתחום החינוך: החינוך לאזרחות בישראל לוקה מאוד, בעיקר - אך לא רק - בשל הקצאת משאבים מגוחכת. המפגש הראשון של תלמידים בפוליטיקה בין כתלי בית הספר מתרחשת רק בכיתות י"א-י"ב. זהו מצב שחייב להשתנות (לתשומת ליבה של שרת החינוך הנכנסת). אי אפשר להסתפק במסגרות החינוך הבלתי-פורמליות של תנועות הנוער, שכן הן מקיפות, למרבה הצער, אחוזים נמוכים מקרב בני הנוער. ראוי שהחינוך לאזרחות יחל כבר בבית הספר היסודי, ועליו להקנות, לצד לימוד ההיבטים הפורמליים של הדמוקרטיה, גם חשיבה עמוקה יותר על משמעותה המהותית של הפוליטיקה ועל היבטיה המגוונים הרבים. ההצבעה בקלפי היא, אולי, שיאה של האזרחות, אך היא בוודאי אינה ממצה את המעשה הפוליטי. את המאבק על הבחירות הבאות יש להתחיל כבר היום.

מי שמוותר פעם אחת על ההשתתפות בהצבעה, לא ישוב אליה במהרה, שהרי, כפי שלימדנו מאיר אריאל, "מי שנדפק פעם אחת - לא יכול להיגמל מזה".

אצלנו ניצח בנימיין נתניהו על הדיון הזה בכשרון רב. ההשלכות החברתיות הקשות של צעדים כלכליים 'יעילים' דוגמת הגמשת שוק העבודה (אובדן הביטחון התעסוקתי) או שחיקתו של סל התרופות (הפיכתה של הבריאות לסחורה) זוכות, לכל היותר, למס שפתיים בדבר 'הצעדים הקשים' שיש לנקוט כדי 'לשקם את הכלכלה'. כך הולכות ונסדקות תפיסות של אזרחות, הרואות בפוליטיקה מכשיר להשתתפות ההמונים בעיצובו של "הטוב הכללי", ונדחקת הצידה היכולת לדמיין כלכלה וחברה אחרות, שהרי "אין אלטרנטיבה". פוליטיקאים שיבואו וידברו על חזון מוסרי או, רחמנא ליצלן, על סולידריות ייתקלו במבטים משתאים ומזלזלים (כפי שהעיד לאחרונה יובל אלבשן על תחושותיו משיחותיו עם צעירים במערכת הבחירות

קצה הקרחון

הוא אמר... "הקרנות בישראל לא ממלאות את יעוץ כסוכני שינוי חברתי ואף גורמות לארגונים [הכוונה לארגוני מזהר שלישי] תלות במשאבים" דברי פרופ' הלמוט אנהייך, שעומד בראש התכנית ללימודי החברה האזרחית בלונדון סקול אוף אקונומיס, בכנס המרכז הישראלי לחקר המגזר השלישי שנערך השנה בארץ.

עופר סיטבון הוא
דקטורנט למשפטים
וחבר קיבוץ תמז
ofer@tamuz.org.il

שחר של יום חדש?

הדמוקרטיה התנועתית
בעבודה רחומה לחלוטין.
אנחנו יכולים וחיבים לשנות
זאת.

האם ניצחנו? כנראה שכן.

דודי נתן (מנחה קבוצות בעמותת קולות בנגב):

אני קיוויתי ליותר. ראוי היה לקבל הרבה יותר, מכיון ש'מפלגת העבודה' היא היחידה שהציגה תשובות אמיתיות לצרכים האמיתיים של הציבור.

את העובדה שהמפלגה קבלה כל-כך מעט מנדטים צריך כנראה ליחס להצלחת הפרוייקט של הפרטת התודעה - דבר המתבטא באחוזי ההצבעה הנמוכים, בסקטוריאליזם הגדולה של המצביעים (ליברמן, הגימלאים), בתחושה ש"כולם מושחתים" וכן הלאה.

ובכל זאת, האם ניצחנו? כנראה שכן. סוף סוף מפלגת העבודה היא מפלגה סוציאל-דמוקרטית, מפלגה שמהווה בסיס אמיתי (לא כזה שאתה מתפתל מולו בחוסר-נחת) ליצירת חברה סוציאל-דמוקרטית במדינת רווחה מתוקנת. מפלגת העבודה קבעה נושאים לסדר היום הציבורי - נושאי החברה, הכלכלה והרווחה. ב'עבודה' יש התלכדות (מסוימת) של רעיון ואנשים כבסיס להמשך.

היום שאחרי הבחירות. קצת שמחים, קצת עצובים, קצת מרוצים, קצת מאוכזבים, קצת אופטימיים, קצת מודאגים, ובעיקר מבולבלים... תגידו, ניצחנו או הפסדנו? ומה עושים מחר בבוקר?

רצינו להתחיל מעל דפי 'חברה' שיחה פתוחה בשאלות האלה. פנינו אל חברי יסוד וביקשנו תשובות קצרות לשתי שאלות:

(א) האם תוצאות הבחירות הן נצחון או הפסד לסוציאל-דמוקרטיה בישראל?

(ב) מה צריך לעשות עכשיו?

לפניכם התשובות שקבלנו. הקורא יגלה שאין הן אחידות. גם אם אין כאן מחלוקות קוטביות, יש הבדלים בגוון, בטון או בדגשים. ובכל זאת, כל התשובות מסכימות בשלושה עניינים:

יש מה לעשות

יש בשביל מה לעשות

ועכשיו הזמן לעשות

אני חושבת שחברה כזו
עם אוריינטציה מפלגתית
אידיאולוגית יכולה להיות
מנוף וגשר לשכנוע צעירים
ומצביעי-פעם-ראשונה לתמוך
ב'עבודה' בבחירות הבאות.

ולהפוך אותה למפלגה סוציאל-דמוקרטית מהיסור". הדבר הראשון והברור הוא פעולה בסניפים; מהם מורכבת המפלגה בשטח וכדי לייצב את המהפכה חובתנו להפוך את השטח הזה לסוציאל-דמוקרטי, וחשוב לא פחות - לער וחי. הדמוקרטיה התנועתית בעבודה רדומה לחלוטין. אנחנו יכולים וחיבים לשנות זאת, על בסיס הפעולה בסניפים. בנוסף לה חיוני שאנחנו (כן, אנחנו באופן אישי) נהיה במוסדות המפלגה. מהלך זה בלבד יכול להפוך את המהפכה בעבודה לבלתי הפיכה.

אז למי שלא הבין, העבודה רק מתחילה.

להקים מחדש את 'נוער העבודה':

אסנת אלנתן (חברת קיבוץ תמוז):

תוצאות הבחירות הן נצחון לסוציאל-דמוקרטיה בישראל.

ראשית, מכיון שיש עכשיו מפלגה סוציאל-דמוקרטית מוצהרת עם שני גלים (אדום וכחול-לבן) ובלי רגשי נחיתות. שנית, מפני שהמפלגה הזו עשויה להיות שותפה בכירה בקואליציה ולהשפיע.

ושלישית, מפני שלמפלגה הזו יש ציבורים רחבים שמקורבים אליה מבחינות שונות (רגשיות, אינטרסנטיות, מעמדיות או אידיאולוגיות או גם וגם) ולכן יש לה לאן לגדול בעתיד.

הדברים המעיבים על הנצחון הם:

:: התחזקות הקול הלאומני שהוא באופן מוזר (לדעתי) גם קפיטליסטי וגם סקטוריאלי. שיתוף הפעולה של 'ישראל ביתנו' עם הליכוד והמפלגה-איחוד לאומי (סה"כ 32 מנדטים) מפחיד אותי. אני חוששת שה'בלוק' הלאומני יתנגד באלימות לכל תכנית של צמצום שליטתנו על העם הפלשתינאי. אני חוששת שהדתיים (עוד 20 מנדטים לש"ס יחד עם דגל התורה) יתמכו בבלוק הזה.

:: אני חוששת שהעובדה של'קדימה' אין שום קו רעיוני תוביל לממשלת "שעטנז", אולי בלי מפלגת העבודה. בממשלה כזו אני צופה שיהיה "זיגזוג" חברתי-כלכלי, "זיגזוג" ביחסי החוץ ובסופו של עניין גם התפוררות של 'קדימה' וחוסר יציבות פוליטית. זה יגביר את אובדן האמון של אזרחי ישראל בפוליטיקה, תגבר הציניות ויקטן כמעט לאפס הסיכוי לקדם פוליטיקה סוציאל-דמוקרטית.

:: במצב הפוליטי החדש, אני לא רואה דרך סבירה לשלב את אזרחי ישראל הערבים

עלינו, כיחידים וכקבוצה, להיות שותפים למהלך הפוליטי הסוציאל-דמוקרטי הזה: עלינו להתפקד למפלגה (שמעתי שבקרוי יוכרז מפקד נוסף). עלינו לפקוד שותפים, ורק על בסיס הזדהות סוציאל-דמוקרטית. עלינו לנסות להתמנות לחברי מרכז וועידה.

עלינו לפעול לפיתוח תודעה חברתית-פוליטית אצל צעירים המרוחקים מאיתנו עכשיו. לעשות זאת בחוגים, בסדנאות וכדומה. צריך להתחבר לפעילות רעיונית עם קבוצות הסטודנטים הרבות הפועלות במסגרת ה"יחידות למעורבות חברתית" באוניברסיטאות ובמכללות. יש שם הרבה צעירים שהם כבר בעלי מודעות חברתית מסויימת, העשויה לצמוח לכלל הבנה של ממש.

פעולה בסניפים

אלעד הן (חבר בקבוצה שיתופית בנצרת עכית):

אנחנו בנקודת התחלה טובה מזאת שהיינו בה לפני שנה. יש לנו מפלגה גדולה שמנהיג אותה סוציאל-דמוקרט וכוחו בתוכה נראה מובטח לעת עתה.

מה לעשות? תפקידנו עכשיו הוא להמשיך לשנות את המפלגה כדי לייצב את השינוי

נראה לי שבקרב ישקע אבק ההתלהבות שהתחמם לאחר הפריימריז של נובמבר. במצב כזה יחזרו כל אנשי "המפלגה של פעם" וינסו להשיב את הסדר הישן על כנו. האם אנחנו נהיה שם כדי למנוע זאת?

רע לדמוקרטיה הישראלית. את הכל סיקרה ומסקרת תקשורת שכבר מזמן אינה מתהדרת באובייקטיביות ומנהלת מציאות וירטואלית של בחירות/סקרים הנעדרת דיון אידיאולוגי או פוליטי ממשי.

ומה לגבי מפלגת העבודה? מעמדו של פרץ אינו מובטח. הוא נתפס בחשדנות כמי שהגיע מבחון וכבש בזריזות תמוהה את תפקיד היושב ראש. לדעתי המשימה של נאמני הגישה הסוציאל-דמוקרטית כעת היא כניסה מסיבית למוסדות המפלגה, לסניפיה, לתפקידיה ולכל המקומות בהם מעוצב סדר היום המפלגתי. נראה לי שבקרום ישקע אבק ההתלהבות שהתרומם לאחר הפריימריז של נובמבר. במצב כזה יחזור כל אנשי "המפלגה של פעם" וינסו להשיב את הסדר הישן על כנו. האם אנחנו נהיה שם כדי למנוע זאת?

אני חושב שזה הזמן לאחד את הכוחות הרעיוניים והאקדמיים של אנשי יס"ד עם הכוחות, החושים והעשייה הפוליטית של חברי וחברות תנועות הבוגרים של תנועות הנוער ולהיערך למערכה הבאה על מפלגת העבודה.

לעמוד מאחורי ההבטחות ולדאוג שהציבור ידע מכך

ערן חולתא (סטודנט):

בבוקר שלמחרת הבחירות היו רבים מחברי מודאגים ממספר המנדטים. אני דווקא חייכת. נכון. לא חזרנו בזמן ל-1977. מכבי כנראה

בשלטון. יהיה לכך מחיר כבד בהתפתחות המחנה הסוציאל-דמוקרטי. בחזית הזו כל חוסר התקדמות מהווה המשך ההתדרדרות.

מה עלינו לעשות?

:: לטפח את הברית עם קבוצות שמקורבות אלינו ועשויות בעתיד להצטרף למפלגת העבודה (דתיים כמו ב'מעגלי צדק' או מצביעי מימד בעבר שעזבו אותנו, עוזבי המפלגה שהלכו עם שמעון פרס ועשויים לחזור, מאוכזבי ליכוד שלא הלכו להצביע הפעם, ועוד ועוד). צריך לחפש את התשתית הארגונית הסבירה לעשות זאת: אולי בסניפים ואולי בדרך אחרת.

:: לבחון את האפשרות לחדש את קיומו של ארגון נוער מסוג 'נוער העבודה'. 'נוער העבודה' יארגן פעילות משלימה לזו של תנועות הנוער ה"כחולות", מבלי שיהיה תנועת נוער בעצמו. הפעילות תהיה פחות מחייבת (כנסים, טיולים) אבל עם הזדהות פוליטית ברורה. אני חושבת שחבורה כזו עם אוריינטציה מפלגתית-אידיאולוגית יכולה להיות מנוף וגשר לשכנוע צעירים ומצביעי-פעם-ראשונה לתמוך ב'עבודה' בבחירות הבאות. צריך לזכור שמצבנו בקרב צעירים רע בהרבה ממצבנו בכלל האוכלוסייה, ומטבע הדברים הזקנים יוצאים ממעגל המצביעים והצעירים נכנסים.

אדם הישראלי (בוגר תנועת המחנות העולים):

לאחד את הכוחות הרעיוניים והאקדמיים של יס"ד עם העשייה הפוליטית של תנועות הבוגרים, ולהיערך למערכה הבאה על מפלגת העבודה.

תוצאות הבחירות מתעתעות במושג 'סדר יום חברתי'. המושג הזה יכול לקבל פרשנות ליברלית של 'חמלה', 'עזרה לחלשים' ויתר המילים שנועדו להנציח את המצב הקיים ולספק פתרון נוח לרגשות האשם של בעלי ההון. מצד שני, אין ספק שהחקיקה הכלכלית האנטי חברתית של נתניהו ספגה מכה קשה, בעיקר בדמות קמפיינים רבים נגדו, וכמובן הדחתו של נתניהו עצמו כמי שסימל אותה.

אשר לדמוקרטיה בישראל - הבחירות בישראל מלמדות שמצבה קשה. קצת מעל 60% הצבעה ועוד כמה מנדטים טובים שניתנו למפלגת הגימלאים (חצי בדיחה וחצי הצבעת אין ברירה). בנוסף, מספר רב של קולות צפים ושל פוליטיקאים צפים (ממפלגה אחת ליריבתה) ושורה של כתבי אישום וגזרי דין נגד נבחרי ציבור, שליוו את מערכת הבחירות, עשו רק

נכון. לא חזרנו בזמן ל-1977. מכבי כנראה לא תנצח את החסיים, אלביס לא יתפוצץ שוב ממסתקים. אבל לשמאל חזר הצבע האדומם ללחיים.

תיקי המריבה במשאומתן הקואליציוני הם האוצר והחינוך! מתי היה כדבר הזה?

להקים 'במת יסוד' בבית המפלגה בשכונת התקווה

רן רביב (מרכז תכנית חינוכית לצדק חברתי):

התשובה לשאלה הקלאסית "מה לעשות?" נמצאת, לדעתי, כליל הבחירות, ברגעים של כניסת צמרת מפלגת העבודה לאולם המפלגה בשכונת התקווה. הבכירים התקבלו בקריאות קצובות - "מדינת רווחה". נזכור, שבפעם שעברה שבה נשמעו קריאות שמחה, בעת נצחוננו של ברק, הסיסמה שנצעקה היתה "רק לא ש"ס". ההבדל בין שתי הקריאות הוא הבדל בין שני סדר-יום. מי שהשמיע את הקריאה הזו במטה המפלגה היו פעילים שעשו לילות כימים לקראת הבחירות, והצליחו לנהל מערכת בחירות מוצלחת למרות המצב הכלכלי הקשה של המפלגה ולמרות הסניפים המפורקים. במערכות הקודמות לא ראיתי התגייסות כזאת, שעבדה יחד עם המנגנון המפלגתי ודרכו, ולא תוך עקיפתו ופירוורו כפי שהיה בבחירות -99.

ואשר לתוכן הקריאה ("מדינת רווחה") - מעדות של אנשים שהיו שם מסתבר, שקבוצה לא גדולה של פעילים מתנועות הבוגרים שהיו במקום, הם שהכתיבו את הקריאות שסחפו את כולם. קומץ פעילים מאורגנים, המכירים אחד את השני, עם סדר יום ברור ועם עמדה ברורה קבעו ועצבו את אוירת ליל הבחירות במטה המפלגה.

מכאן אני גוזר את המשך פעילותנו: עלינו להשתמש בכל הקשרים והאשראי שצברנו במהלך מערכת הבחירות בתוך המפלגה כדי להמשיך בהכתבה של סדר היום המפלגתי. מפלגת העבודה לא הפכה במחי בחירתו של פרץ למפלגה סוציאליסטית או סוציאל-דמוקרטית. לכל היותר בחירה זו הכתיבה את הרטוריקה במערכת הבחירות הנוכחית. עתה צריכים להמשיך להתמודד על קו זה בתוך המפלגה ומחוצה לה.

אני מציע להקים 'במת יסוד' בבית המפלגה בשכונת התקווה. במה זו תהיה מקום בו נקיים כנסים בנושאים שעל סדר היום, בכנסים ישתתפו קודם כל חברי כנסת ושרים של המפלגה, והנושאים יהיו אחוזים בסדר היום האקטואלי העומד לפני הפוליטיקאים של המפלגה. בכנסים ישתתפו גם ארגונים לא-מפלגתיים שונים הקשורים בנושא הנמצא על סדר היום. הצעה ראשונית זו ממחישה את הכיוון שבו צריך לפעול: קשר ישיר לפוליטיקאים ויצירת שיחה ישירה על קידום הצעות חוק ומאבקים

לא תנצח את הרוסים, אלביס לא יתפוצץ שוב מממתקים. אבל לשמאל חזר הצבע האדמדם ללחיים. הישגה הגדול של 'העבודה' (שעברה ניתוח) הוא ששמרה על גודלה, אבל עם שיח חדש. 'העבודה' אף גרמה גם למי שלא מכיר את השפה לדבר בה (גם אם רק לכאורה). תיקי המריבה במשא-ומתן הקואליציוני הם האוצר והחינוך! מתי היה כדבר הזה? אבל צריך להקשיב לעם ולבוחר. אי-הצבעה או הצבעת המחאה למפלגת הגימלאים גם בידי מי שהפרישה לגמלאות רחוקה מהם בכמה עשורים - שם יש סיכוי וסכנה. לציבור נמאס מבועות אוויר. הציבור מחפש יציבות וקבלות. מפלגת העבודה צריכה עכשיו לעמוד מאחורי ההבטחות ולדאוג שהציבור ידע מכה. לא לבנות קואליציה ולחמם כיסא ככל מחיר. להיאבק על כל עובד (גם על המורים); להתנגד לכל עוול קיים (גם זה הנגרם לערבים); לעורר סטודנטים רדומים מרבצם. העבודה מתחילה בדיוק במקום שבו הבחירות נגמרות. עכשיו צריך להתחיל לבנות.

בפעם שעברה שבה נשמעו קריאות שמחה, בעת נצחוננו של ברק, הסיסמה שנצעקה היתה "רק לא ש"ס". ההבדל בין שתי הקריאות הוא הבדל בין שני סדר-יום.

קצה הקרחון

היצע וביקוש

מחיר חבית נפט בים הצפוני, נכון למוצאי פסח 2006, הוא מעל 72 דולר. נשיא ונצואלה הצהיר לאחרונה שהוא צופה כי מחיר החבית יגיע עד סוף השנה ל-100 דולר. זה הזמן לשאול כמה עולה הנפט באמת. בארגנטינה מפיקים נפט בדרום המדינה, בבארות שעומקן מגיע לאלף מטר ויותר של קרקע קשה לקידוח. שינוע הנפט מייקר את הפקתו ומחיר הפקת חבית של נפט ארגנטיני עומד על שישה עשר דולרים שלמים. ובערב הסעודית שם הבארות הן בעומק רדוד מאד ובקרקע חולית? מה מחירה של חבית נפט? שלושה דולר לכל היותר. שוק חופשי יעיל לטובת כלנו - אין ספק.

עלינו להפיץ את הזעם
ולעורר אנשים, גם אם במחיר
קונפליקט איתם - רק שיצאו
מהתרדמת.

משלושה מנדטים? מי היה מאמין שיבוא היום ואת המפלגה השניה בגודלה בישראל לא ינהיג גנרל ולא אחד מהברנז'ה האליטיסטית-אשכנזית - אלא ינהיג אותה עמיר פרץ משרדות - אחד שאולי לא מדבר טוב אנגלית, אבל מדבר מצוין על השינוי הדרסטי שצריך להתחולל בחברה הישראלית?
המהפך המיוחל כבר כאן! אמנם הוא איטי, והדרך אל השלטון עוד ארוכה, אך הנה עומדת לפנינו, חיה ונושמת, מפלגת העבודה. והמפלגה לא מתביישת במסריה, אלא מדברת בקול רם וברור וצלול.

אבל אסור לנו לחזור אל הכורסאות ובתי הקפה. בחודשים האחרונים השקענו את נשמותינו במאבק הפוליטי - יצאנו לרחובות, עברנו מבית לבית, הוצאנו גיליונות ומאמרים, הכל למען המטרה (שהיא בסופו של דבר רק אמצעי). בקלות אפשר לומר "עשינו מה שיכולנו, חוזרים לשגרה". אך זאת תהיה טעות פטלית לחזור אל שגרת האדישות והיאוש... עכשיו הזמן להמשיך במאבק בכל הכוח! כי אין דרך אחרת לשיקום החברה בישראל. רוב רובו של הציבור הישראלי מבין זאת, אך עדיין לא הצביע זאת. על כתפינו מוטלת האחריות לשנות את האדישות הפוליטית-חברתית-מדינית-מחייטית השוררת בישראל מודל 2006. עלינו להחזיר לאזרחים את האמון בפוליטיקה; עלינו לשמור על עמיר פרץ בתור מנהיג יציב ולא מתפשר, על מפלגה עם סדר יום ברור ועם חברי כנסת אשר מאוחדים סביב הרעיון הסוציאלי-דמוקראטי. זאת האחריות שלנו - של כל מי שהרגיש

בקלות אפשר לומר "עשינו מה שיכולנו, חוזרים לשגרה". אך זאת תהיה טעות פטלית לחזור אל שגרת האדישות והיאוש...

סוציאליסטים, יחד עם שיתופם בדיונים על אופקים רחוקים יותר אליהם אנו רוצים להתקדם. ככל שבמה זו תהיה משמעותית היא תמשוך פוליטיקאים וארגונים, וככל שאלו יבואו היא תהפוך למשמעותית. נראה שעכשיו, אחרי כמה חודשים של פעילות בתוך המפלגה, יש בידינו את הכלים ואת הכוח להתחיל להפעיל מעגל זה.
ובכן מה לעשות - להפנים את העובדה, שתהליך הבחירות הוא רק עוד מהלך בתוך ההתמודדות, שאליה נכנסנו עם תחילת ריצתו של פרץ לראשות מפלגת העבודה. שום דבר לא נגמר או הוכרע, אלא פשוט התקדמנו, ועכשיו צריכים להמשיך.

בבחירות קם גוש סוציאלי-דמוקרטי, אבל גם גוש ימין חדש ואלים מאי פעם

יוני משעל (חבר קבוצה שיתופית בדרום תל אביב):

תוצאות הבחירות הן ניצחון לסוציאלי-דמוקרטיה. מושג זה נחשב לארכאי עד ל-28 במרץ. כל מעשה שיעשה מכאן ואילך יהיה צעד נוסף לקראת מימושו של המושג במציאות, עד השלב המכריע, שבו רבים יראו בו פתרון רלוונטי ולא רק סיסמא פשטנית.

מה עלינו לעשות עכשיו? דבר ראשון - להחזיק טוב טוב את הזעם על המציאות כפי שהיא ולא לתת ליום יום לשחוק אותו. עלינו להפיץ את הזעם ולעורר אנשים, גם אם במחיר של קונפליקט איתם - רק שיצאו מהתרדמת. חינוך, פעולות ישירות, מציאת משאבים והגברתם לקראת המערכה החברתית. עלינו לזכור שבבחירות האחרונות קם לא רק גוש סוציאלי-דמוקרטי, אלא גם גוש ימין חדש ואלים מאי פעם, שאומר בקול את מה שקודמיו רק חלמו להגיד.

לאט לאט, צעד אחר צעד, נחזיר את התקווה לאזרחים

שרון קינן

המהפכה הסוציאלי-דמוקראטית התחילה! אסור לנו להיות מתוסכלים מתוצאות הבחירות. זהו ניצחון ענק למחנה הסוציאלי-דמוקראטי. מי היה מאמין שעמיר פרץ ינהיג מפלגה עם יותר

של הסוציאל-דמוקרטיה, אלא על יציבותה של הדמוקרטיה הישראלית בכלל.

יותר ממחצית חברי הכנסת שייכים למפלגות המתנהלות ללא כל מנגנון מפלגתי דמוקרטי. אלו שובצו לרשימתם ללא הליך בחירה שקוף ופתוח, ונתונים למרותה של הנהגה צרה וכוחנית שבעצמה לא תמיד חשופה לעיני הציבור.

הווייה של התכנסות פוליטית: הצבעה למפלגות-אינטרס ואידיאולוגיות-קיצון או, מנגד, למפלגות המנופפות בגאווה בהיעדר כל אידיאולוגיה או תוכן ברור. המפלגות המציגות סדר יום כולל ונשענות על תפיסת עולם מנחה - אלה הפכו למיעוט.

אחוז ההצבעה הנמוך בהיסטוריה (המשך של מגמה), הנשען בין השאר על צעירים המנותקים לחלוטין מכל תודעה או מעורבות פוליטית, והשכלתם האזרחית שאובה מתוכנית הטלוויזיה הרדודה 'ארץ נהדרת'.

מציאות זו צריכה להדיר שינה מעינינו. תפיסת הדמוקרטיה כמהות ולא כפרוצדורה, ראית הפוליטיקה כחוט שידרה מכוונן וכאמצעי להשפעה ומעורבות כלל אזרחית, נקודת המבט הציבורית הרחבה התובעת אחריות הדדית של המדינה ואזרחיה - נדמה שכל אלה מתדלדלים והולכים.

האם הצלחתן היחסית של מפלגת העבודה, ש"ס והגמלאים, מהווה עדות לקליטתה של תפיסת עולם סוציאל-דמוקרטית בישראל? אני בספק רב. נדמה שסדר היום החברתי שניצח הוא זה של תיקוני-צדקה ולא דווקא זה של עשיית-הצדק.

לאור כל זאת נדמה שאין מנוס, ועלינו להמשיך במעשה המתיש והמייאש של גלגול הסלע במעלה ההר. מלאכת ייצורה, הפצתה והטמעתה של התודעה הסוציאל-דמוקרטית עוד רבה. עלינו להתמיד בה ולשכלל אותה.

שקלול מקורות הנחת והדאגה שהצגתי כאן מעלה הזדמנות הטומנת בחובה תפקיד חדש. מפלגת העבודה מסמנת היום את התקווה, אך חשוב להקפיד שזו תמשיך בדרך בה החלה לצעוד ולא "תתמגנט קדימה". היום יותר מתמיד חשוב לבסס בתוך המפלגה כוח רעיוני חושב ויוצר. חשוב לספק לשליחי המפלגה באשר הם מקורות יניקה שיהוו משקל נגד ללחצי הפקידות והעיתונות הימנית. למפלגת העבודה נחוץ מרכז רעיוני-מחקרי חזק. מרכז כזה צריך להעשיר את הדיון ולהוות צינור תוכן בין חברי המפלגה לשליחיה. מרכז כזה צריך להוות במה לניסוח רעיונות, לקיום דיונים פתוחים, לאספקת ניירות עמדה והצעות מגוונות, לניהול שיח

בחודשים האחרונים שיש בשביל מה לקום מהכורסא ולצאת אל הרחובות, יש בשביל מי להצביע ויש סיכוי ליציאה מחושך לאור.

לאט לאט, צעד אחר צעד, נחזיר את התקווה לאזרחים, ניצור עתיד טוב יותר.

הבחירות היו יריית פתיחה של מאבק ארוך וקשה - חזקו ואמצו!

למפלגת העבודה נחוץ מרכז רעיוני-מחקרי חזק.

ניר מיכאלי (מורה, מלמד במסלול 'כרס' וכותב דוקטורט בתחום החינוך):

לכאורה, ישנן הרבה סיבות לסוציאל-דמוקרטים לזקוף ראש: הסוציאל-דמוקרטיה הייתה שורשים והצמיחה נוכחות פוליטית מרשימה. מפלגת העבודה הפכה את עורה וחדשה את ימיה כקדם. ממפלגה ליברלית ימנית הפכה במחי פריימריז למפלגה בעלת סדר יום חברתי מובהק. במערכת הבחירות הצליחה, כנגד כל הסיכויים, להנכיח סדר יום חברתי. בבחירות עצמן הצליחה למצב את עצמה כמפלגה השנייה בגודלה בכנסת בפער לא גדול מדי, ולהוות גורם מכריע ובעל השפעה בכנסת. הלעג של כלי התקשורת כלפי פרץ התחלף בפרגון והערכה. ובכל זאת, כמה נתוני מציאות חוברים להם יחדיו לכדי דאגה כנה:

נדמה כי בחירות 2006 היוו ביטוי לזרמי עומק א-פוליטיים (שלא לומר אנטי-פוליטיים) הזורמים בעוצמה מתחת לפני השטח של החברה הישראלית. זרמים אלה מהווים, לטענתי, איום מהותי לא רק על סיכויי אחיזתה

יותר ממחצית חברי הכנסת שייכים למפלגות המתנהלות ללא כל מנגנון מפלגתי דמוקרטי. אלו שובצו לרשימתם ללא הליך בחירה שקוף ופתוח, ונתונים למרותה של הנהגה צרה וכוחנית שבעצמה לא תמיד חשופה לעיני הציבור

שוטף, ללימוד מהאקדמיה ומהעולם ולהפצת רעיונות בציבור הרחב. הנאו-ליברליזם הימני הישראלי מפותם במרכזים בסגנון זה - המכון הישראלי לדמוקרטיה, מכון שלם, המרכז הבינתחומי בהרצליה, עיתון הארץ ועוד רבים. סוציאל-דמוקרטים מוזנים בעיקר ממדורת השבט של מרכז אדווה. מרכז רעיוני מחקרי סוציאל-דמוקרטי, שיוקם ויפעל בחסות מפלגת העבודה, יוכל לבסס את הסוציאל-דמוקרטיה הישראלית החדשה, כאלטרנטיבה אמיתית לידיים הנעלמות השולטות בנו. הבשורה שתצא משם תקנה לה בהמשך אחיזה בתודעה הציבורית ולבסוף גם תתבטא בחלוקת המנדטים בכנסת. סוף מעשה במחשבה תחילה!

לא כתומים ולא סמים

אלה סתוי (עובדת חדינה):

המדרינה שהתעוררנו אליה ביום שאחרי הבחירות נראית במבט ראשון מבלבלת ואבודה. אבל במבט שני ושלישי מגלים, שהצליחה לומר לעצמה ועל עצמה כמה דברים מאד ברורים: סדר-היום של "הכתומים" לא ינהל לנו את מדיניות החוץ והבטחון. סדר-היום התאצ'ריסטי של ביבי טומי ופורז לא ינהל לנו את הכלכלה.

והצבעת המחאה לגמלאים?
מכור שעד ליום הבחירות
קיוותה חוקא מפלגת 'עלה
ירוק' להבנות מהטרנד
האנטי-פוליטי של 'צעירי
תל-אביב'.

והצבעת המחאה לגמלאים? נזכור שעד ליום הבחירות קיוותה דווקא מפלגת 'עלה ירוק' להבנות מהטרנד האנטי-פוליטי של "צעירי תל-אביב". והנה התגלה, שכשאנחנו מבלבלים, מיואשים ומרגישים חסרי-אונים, אנחנו לא בורחים לג'וינטים אלא לסבא וסבתא האהובים שלנו. וגם בכך יש שמץ נחמה. עכשיו צריך להמשיך הלאה. בתבונה ובסבלנות.

קצה הקרחון

ליצור כדורי חכמי הכלכלה, ה' ו' רבות המניע אך מצד הפנימי ירוק

דיור ציבורי - אפשרות אחרת לניהול הדיור

בכל ארצות סקנדינביה מצויות רוב הדירות שאינן בתים צמודי קרקע בבעלות ציבורית. בשבדיה לדוגמה היו בשנת 2003 מליון ושמונה מאות אלף בתים צמודי קרקע המצויים כמעט כולם בבעלות פרטית ושני מליון ושלוש מאות אלף דירות. מתוך הדירות חמש מאות שבעים ושבעה אלף היו שייכות לקואופרטיבים לדיור הפתוחים לכל מצטרף תמורת דמי חברות סמליים ו-786,000 דירות להשכרה המצויות ביד' העיריות וגופים ציבוריים הפועלים ללא מטרת רווח. זאת אומרת ש-60% מהדירות בשבדיה נמצאות בבעלות חברות ציבוריות או קואופרטיבים.

הסטנדרט של הדיור הציבורי מוריד את שכר הדירה גם במגזר הפרטי. שכר הדירה בערים הגדולות בשבדיה נמוך משמעותית משכר הדירה בערים מסדר גודל דומה בעולם. למשל - שכר הדירה הממוצע לדירת שלושה חדרים בשטוקהולם, כולל כל התשלומים הנלווים והוצאות הסקה ומים, הוא כ-3,300 ש"ח לחודש (בערי השדה שכר הדירה נמוך יותר בכ-20%-15%).

המדדים למדיניות הדיור הציבורית בשבדיה הם גבוהים בהתאם: המדד השבדי ל'צפיפות דיור' הוא מצב שבו לאחר הפחתת חדר אחד מסך החדרים בדירה (לא כולל מטבח ושירותים) יחיו בדירה יותר משתי נפשות לחדר. כלומר משפחה בת חמש נפשות החיה בדירת שלושה חדרים מוגדרת כמצויה ב'צפיפות דיור'. בשנת 1995 היו 3.5% מהשוודים ב'צפיפות דיור' על פי מדד זה. בשנת 2003 היה ממוצע החדרים לנפש בקרב משפחות עם שלושה ילדים ומעלה בדיור הציבורי 0.95 ובדיור הקואופרטיבי 0.98. בכל יתר הקבוצות היה ממוצע החדרים לנפש מעל 1.

כלומר גם בקבוצה החלשה ביותר מבחינה כלכלית בשבדיה לא התקיימה בשבדיה בשנת 2003 'צפיפות דיור'. בישראל אין שום סיון להגדיר הגדרות או לאתר נתונים דוגמת אלו הקיימים בארצות סקנדינביה. ביחס ל'צפיפות דיור', אולי בגלל שבמדינה שבה רוב העניים הם בכלל מתחזים אין צורך בהגדרות או נתונים כאלו. זו כנראה גם הסיבה שבגללה אין צורך ב'ישום' חוק הדיור הציבורי, והפיכת התהליך של הפרטת שאריות הדיור הציבורי בישראל.

אם כל כך טוב אז למה כל כך רע? <<< עזרא דלומי על המצב

אופטימיות זהירה

הדבר הבולט שקרה למפלגת העבודה בבחירות הללו הוא חוסר המתאם שבין הישגיה בקביעת סדר היום הציבורי לבין הישגיה בקלפי. הציבור התאהב בתוצרת, הרבה פחות ביצרן. צאו וראו כיצד השתנה השיח הפוליטי מאז כבש פרץ את ראשות מפלגת העבודה; כיצד קיבלה לגיטימציה התביעה לשכר מינימום של אלף דולר ונותרה רק שאלת קצב מימוש המהלך; כיצד הדיון על חוק פנסיה כללית יצא מהארון ונקלט בציבור. בקלפי? יוק! ירידה של שני מנדטים ממה שהיה לעבודה ולעם אחד בבחירות הקודמות. מפלגת העבודה לא ראתה פירור מזליגת המנדטים של השבועות האחרונים מקדימה; הקול המזרחי-דתי חזר בגדול לש"ס כדי לקבל באמצעותה ולא באמצעות הידיד משרדות סיכוי לשיפור מצבו; הגמלאים, שפרץ והעבודה כה עמלו למענם, העדיפו להסתדר לכה.

אם רק חלק מן הקולות הללו היה בוחר ביצרן הרעיונות לתיקון חברתי שנעשו חביבים עליו ולא במי שהתלבשו עליהם בחצי השנה האחרונה, היתה לעבודה תוספת של כמה מנדטים. שתי סיבות יכולות להיות לדיסוננס הזה וייתכן שהן שלובות זו בזו: האחת, אין התאמה בין המותג 'עבודה', לבין מפלגת העבודה במצבה ובהרכבה החדש. חלק מהציבור מתייחס עדיין לפורמט הקודם של 'העבודה' כגרורה של הליכוד. ככזאת הוא מסתייג ממנה. הסיבה השנייה היא הקושי "לעכל" את עמיר פרץ כראש ממשלה. עבור חלק מהציבור הוא "זה שהשבית את המשק עם הוועדים הגדולים שלו" או "זה שעוד לא היה שר ואין לו ניסיון". על התדמית הזו לא הצליח מסע הבחירות להתגבר. ישנן כמובן הסיבות הנגועות בגזענות שאותן לוחשים האנשים רק לעצמם. וחוזק מזה - ישנן גם הטעויות שעשה פרץ במהלך הקמפיין, חלקן מתוך התמסרות יתרה ליחצ"ניו.

היו גם נקודות אור שכמה מהן מזינות את התחושה הקמפיין היה נמשך עוד כמה שבועות, הציבור היה מפשיר את יחסו כלפי פרץ. את תחילתו של תהליך זה אפשר אולי לראות בקיבוצי התק"ם שם זכתה מפלגת העבודה ל-52% מקולות המצביעים בשעה שקדימה קיבלה שם 22% ומרצ - 9%. נכון, בעבר היו אחוזי ההצבעה לעבודה גבוהים יותר, אבל אנחנו חיים בעידן שבו "המשמעת האלקטורלית" הולכת ומתפוגגת. למרות תחושת ההחמצה, אפשר להיות מעט אופטימיים. כניסה לממשלה, הפעם לא כגרורה של מפלגת ימין, וקבלת משרדים בכירים, עשויים להעניק לעבודה ולפרץ את המגע הציבורי הנחוי כדי להתקדם הלאה. כמות המאוכזבים בקדימה נוכח הציפיות הגבוהות יכולה רק לסייע לבנות את העבודה כגורם שלטוני איכותי ויציב לכאן.

קצה הקרחון

חג החרות

לפני חג הפסח הוציא בנק הפועלים הודעה לעיתונות. לא, לא על תכנית חיסכון חדשה או מצבו הפיננסי של הבנק. אפילו לא על משכורת הענק של מנהליו. על דף לוגו של בנק הפועלים שבראשו "להיות ראשון זה מחייב", הודעה לעיתונות מה-23 למרץ 2006: "בנק הפועלים מזמין את עם ישראל לבקר בפסח ללא תשלום במגוון אתרים ומזיאונים ברחבי הארץ. בין השאר מופיעה שם פנייה מטעם שלמה נחמה, היו"ר: "החלטנו להפוך את ימי חג החרות לימים בהם קיימת החירות לכל האזרחים ולכל משפחה בישראל להתחבר אל הטבע, התרבות והמורשת של ארצנו היפה והמרתקת [...] מבנק הפועלים נמסר כי הם "חאים חשיבות עליונה בקירוב העם למורשתו ולתרבותו, ובמסגרת זו החליטו לאפשר להורים ולילדיהם בכל הארץ, לטייל בפסח מבלי שביקורים אלה יטילו עול כספי כבד על שכמן של המשפחות". בבנק מקווים כי הצלחת הפריקט תתבטא גם בכך ש"נלמד, כעם וכיחידים, לאהוב ולכבד איש את רעהו, כמו גם את הטבע והאמנות שיש מהם כל-כך הרבה בארץ שלנו". עוד מוסיף יו"ר הבנק: "אנחנו משפחת בנק הפועלים מאחלים לכל אחת ואחד מכם חג שמח". חסכון מוערך למשפחה: 300 ש"ח [...] "הבנק השקיע 5 מיליון בפריקט [...] ועתה כדאי לשאול האם ההשקעה בת 300 השקלים לכל אחת מהמשפחות שלנו היתה נבונה? אולי היה כדאי להשקיע אותה בצורה שונה מעט? נניח הקטנת העמלות בנק שחושב שלהיות ראשון זה מחייב. או אולי הפחתת הריבית על משיכת יתר ועוד מחשבה: הטבעה של בנק הפועלים הוענקה רק למי שיכול היה לקבל אותה, רק למשפחות שיכלו להגיע לאתרי הנופש המזיאונים, רק למשפחות שיש ברשותן מכונת. הלקוחות העניים ביותר או אולי חברי המשפחה החלשים ביותר של הבנק המשפחתי הזה הפסידו את ההטבה ומימנו לכולנו כניסה לאתרים.

קצה הקרחון

"אם ארצה להביא שחקנים ממכבי תל-אביב או את פיני גרשון בעצמו - אוכל להציע סכומים שיגרמו להם להסכים לכך. היום יש כלכלה חופשית ולכל אחד יש מחיר". ארקדי גידאמק מבהיר את רעיון השוק החופשי. לא יכולנו להגדיר את זה טוב יותר.

בשבח המתינות

או: לקראת הימים הבאים

:: אודי מנור

שלב א - 28 למרץ, 18.00

את השעות הארוכות של יום הבוחר אני מעביר בעיון בהיסטוריה של שנות החמישים. הקימו אז מדינה, קלטו עליה, ערכו משפטים פוליטיים, עשו מעשי זוועה צבאיים, בנו אומה, והדברים ידועים. כבר אז היה שמאל, ימין, פוליטיקה רדיקלית, פוליטיקה טהרנית, סנסציונליזם, קפיטליזם חזירי, סוציאליזם קונסטרוקטיבי וכל השאר.

לא. אין בכוונתי לטעון כי "אין חדש תחת השמש". תמיד יש חדש. וגם ישן כמובן. זו נקודת המוצא של העיסוק ההיסטורי הביקורתי והענייני, המבקש להבין את הדברים בהקשרם, לחרוג מהדימויים אל המציאות ולהציע לה פרשנות. אבל המבט ההיסטורי על שנות החמישים מחייב סוג של לימוד מהעבר.

במאמר מוסגר כדאי להוסיף ולומר שאכן התקופה הזו שבין 9 לנובמבר 2005 לבין ה-28 למרס 2006, היא תקופת מעבר. תקופה של שינוי. חשיבותה באופן בו הוחזר לדיון הפוליטי אוצר המילים החברתי, אם כאמירה ריקה, שאינה מחזיקה מים, ואם כאמירה אמיתית, ממשית, המציבה אופק אוטופי ומחייבת עשייה. כך או כך - כפי שכבר נאמר כאן לא-אחת - ה"ז'רגון" הזה הפך להיות חלק ממציאות פוליטית מתהווה. כל אחד יודע את זה. גם שונאיו הגדולים ביותר של פרץ. חלקם, בסתר ליבם, מודים לו על כך.

אז מה אפשר ללמוד מהעבר הרחוק של שנות החמישים לקראת פתרון התעלומה הגדולה שאופפת את מערכת הבחירות הזו, מערכת שהחלה בתחזית לאחוז הצבעה גבוה "ללא תקדים", והסתיימה בשעור השתתפות נמוך עד כדי דאגה? לדעתי, ניתן ללמוד שהדרך הפוליטית המתונה, היא הדרך הנכונה. היא נכונה הן בעשייה הפוליטית והן בביקורת עליה.

ומה היא מתינות? על דרך השלילה ניתן להנגידה כמובן לטהרנות מזה ולרדיקליזם מזה. אבל זה לא מספיק. יש להגדירה - או יותר נכון: לתארה - על דרך החיוב. מתינות היא גישה שיוצאת מהמציאות הקיימת, מנתחת את מורכבותה ורק אז מציעה - ביחס למורכבות הזו - את תמונת הרצוי. מתינות היא גישה שמחפשת בכל רגע נתון ולגבי כל ענין את ההשלכות המעשיות הנגזרות מהחיבור בין המצוי והרצוי. מתינות היא דרך של חלופות; היא גישה שהאוחזים בה מבינים שבעיות נפתרות פירושן בעיקר פינוי השולחן לטיפול בבעיות הבאות.

כל זה מחייב כמובן מתינות בלימוד, מתינות בעיון, מתינות בהצגת הבעיות.

אני סבור שדרך המתינות קשורה במתח חשוב בין תקווה ליאוש, בין אופטימיות לפסימיות. כמה שעות לפני הכרעת העם על מקומו של פרץ ושל מפלגת העבודה בכנסת ה-17, שתהיה לכל הדעות כנסת של פרשת דרכים לאומית, יש להציץ על העימות הסמוי בין שני הכוחות הללו בביתנו פנימה.

לא. לא עשיתי סקירה מלומדת ושיטתית של 24 הגליונות של 'חברה', שהמשיכו מאז מאי 2002 לראות הרבה אור אך מעט מדי עיניים. גם לא בדקתי לעומק את תכניו של האתר המכובד שלנו. למרות שלא עשיתי סקירה כזו ברור שיש אצלנו גם מזה וגם מזה. אני רוצה לקוות שיש יותר תקווה ומתינות ופחות רדיקליות שהיא פניה האחריים של היאוש. זו הדרך הנכונה הנלמדת, להבנתי, משנות החמישים. זו דרכי.

גם בביקורת שלנו על מדיניות הממשלה צריך לעלות על דרך המתינות. כנראה שנצטרך לוותר על הטענה הותיקה שלנו על "שחיקת המעמד הבינוני". יש להתאימה לתהליכי ניעות משמעותיים המתרחשים בישראל למרות המדיניות הניאו-ליברלית המוצהרת. כך גם הדיבורים על "פירוק מדינת הרווחה". מדינת

התקופה שבין 9 לנובמבר 2005 לבין ה-28 למרס 2006, היא תקופת מעבר חשיבותה באופן בו הוחזר לדיון הפוליטי אוצר המילים החברתי, אם כאמירה ריקה, שאינה מחזיקה מים, ואם כאמירה אמיתית, ממשית, המציבה אופק אוטופי ומחייבת עשייה.

אז מה אפשר ללמוד מהעבר הרחוק של שנות החמישים לקראת פתרון התעלומה הגדולה שאופפת את מערכת הבחירות הזו, מערכת שהחלה בתחזית לאחוז הצבעה גבוה "ללא תקדים", והסתיימה בשעור השתתפות נמוך עד כדי דאגה?

עצמם ואת תיחכום לשונם המתגלגלת עד זוב זחיחות ונרקיסים.

זהו סדר היום שלנו אם כך. המשך המאמץ הסיזיפי לחנך למחשבה פוליטית. עוד ועוד הסברה מהסוג של לא "אם" אלא "איך". עוד ועוד הסברה הנובעת מהשאלה: "אז מה האלטרנטיבה?" עוד ועוד הצעות אל העולם הגדול ואל תולדות האנושות. עוד ועוד חינוך פוליטי, ללא היסוס, ללא הרף. ובעיקר, המשך רמיסת הרוח הפוסט-מודרנית על כל מופעיה, מהממבר-ג'מבו ועד הטהרנות לסוגיה, מ"הכל יחסי" דרך "זו דעתך" ועד "אז מה זה משנה". ובמקביל, המשך מסע הלגיטימציה של ערכי תנועת העבודה, תנועת המאורגנת, מפלגת העבודה, העבודה המאורגנת ומי שעמד עד לא מכבר בראש הארגון שדאג לה, עמיר פרץ.

יש מקום לאופטימיות מהאווירה החיובית שנוצרה סביב פרץ לאחר הבסתו של הלוזר שימון ולאחר דחיפתו החוצה של הזחוח המבריק מהסיירת אהוד. בוז'י, יולי, פינס וכמובן שלי וגם ברוורמן, שלא לדבר על פואד וסנה, גילו לויאליות למפלגה, לסדר היום שלה, למערכת הבחירות. טוב ויפה אך יש לשמור על המומנטום הזה. הדה-לגיטימציה לפרץ אמנם באה מצד חלק מהתקשורת ומצד חלק מהפוליטיקאים. אבל זה לא סוף פסוק. הבורסה רק החלה לומר את דברה, וצחוריי-לכב וטהוריי-מבע מ"השמאל" הרדיקלי בישראל, עוד לא התחילו והדברים ידועים. גם בחזית הזו נאלץ להמשיך ולעשות נפשות.

באפריל תצא לדרכה ממשלה חדשה בישראל. סדר היום שלה יהיה בהכרח חברתי-כלכלי פרוגרסיבי. אך תהיה זו ממשלת קואליציה. נצטרך ללמוד שוב כיצד תומכים בדרך שהיא כל-כולה פשרה תוך כדי מתיחת ביקורת עליה מבלי למתוח את החבל, ביקורת שהיא הוקטור שבין הרצוי והמצוי, בין האפשר לבין האיך-סיכוי.

יותר מתמיד אנחנו צריכים לחזור לדרך המתנינות; לראות את חצי הכוס המלאה מבלי להפסיק לרגע לדאוג לחצי הריק. כדי לחזק את הקיים צריך לראות אותו: את מדינת הרווחה, העבודה המאורגנת, מעמד הביניים והניעות החברתית. כדי לחזק את כל אלה צריך לפעול במתינות ולשאוף במתינות: לזכור שכל בעיה מטופלת מסתירה מאחוריה את הבעיה הבאה. אם יש צידוק לכתב העת שלנו, אז הצידוק מתחיל ונגמר במשימה כפויית הטובה של ניסוח הדברים ביחסיותם המתסכלת, המתונה.

הרווחה הישראלית מוחלשת אבל קיימת. אנחנו יודעים זאת מניסיוננו. אז למה לא להתייחס לנושא באופן יותר מורכב? יש תשלומי הורים בחינוך החובה החינם, אך לא רק תשלומי הורים. יש נסיגה בסל התרופות, אך יש סל תרופות. ושאלת הפנסיה היא לא רק ענין של חקיקה ממלכתית. מדובר בענין מורכב. כך גם שוק העבודה: אמנם עובדי קבלן זהו ענין פסול, אבל רק 6% מהעובדים בישראל הם עובדי קבלן. 6% זה יותר מ-0% אבל הרבה פחות מ-12%. ועוד צריך לזכור כי ישנם תחומים בהם עבודה זמנית היא ענין רצוי הן למעסיק והן לעובד. ואחרון אם כי לא כל כך חביב: ישנן המון בעיות עם עובדים קבועים שכמאמר החידוד הידוע באים לעבודה אך לא לעבוד. אין אחד שלא חווה את הדבר בעצמו. ולכן, דיון מורכב, מתון ורציני העוסק בשוק העבודה, אסור שיתמקד רק בשאלת אופי ההעסקה - ישיר או עקיף, זמני או קבוע - אלא גם בהיבטים אחרים, כמו איכות העבודה, האופי שלה, התגמול הכספי והפסיכולוגי, ההשלכה החברתית שלה, ועוד.

נדמה לי כי זהו האתגר ההסברתי שעלינו לקחת על עצמנו. רדיקלים יודעי-כל יש בעם היהודי בשפע. תמיד היו: מפ"ם, חרות, מק"י, כנענים, העולם הזה, מרטין בובר ואפרים קישון. כל אחד עם דמות עולמו המושלם, עולם מושלם מהסוג שאפשר לבנות כשאתה יושב באופוזיציה, מאחורי הכתיבה או בספריה הלאומית. בצד השני של גבעת רם הדברים נראים אחרת.

שלב ב - 28 למרץ, 2003

אי אפשר בלי קצת שמחה לאיד. נתניהו. לימור לבנת. דני נווה. טומי מי? פורז. דן בן-דוד... הכלכלן שכמעט התמודד במפלגת העבודה כי חשב אולי שהקו הניאו-ליברלי לא ברור שם מספיק, נבהל מכך שפרץ לא מתרשם ממרכולתו, קפץ לעגלה הריקה של קדימה, ונשאר בחוץ. ומבט הלאה. 63% הצבעה - המספר הנמוך ביותר בתולדות המדינה - הוא מספר רע. הוא רע עוד יותר כי מדובר בצניחה רצופה של אחוזי ההצבעה בשלוש המערכות האחרונות. כבר כתבנו כאן כמה פעמים שאחת ההצלחות הגדולות ביותר של הימין בישראל היא ביצירת אווירת יאוש, ציניות ומשיכת כתפיים. מסייעת לכך הפסבדו-סאטירה הריקה של הערוצים המסחריים. מסייעים לכך הכתבים של הרדיו והעיתונות, אלו העוסקים בחברה, אך בעיקר בעלי המשקפיים העגולים, המחשיבים את

רדיקלים יודעי-כל יש בעם היהודי בשפע. תמיד היו: מפ"ם, חרות, מק"י, כנענים, העולם הזה, מרטין בובר ואפרים קישון. כל אחד עם דמות עולמו המושלם, עולם מושלם מהסוג שאפשר לבנות כשאתה יושב באופוזיציה, מאחורי מכונת הכתיבה או בספריה הלאומית. בצד השני של גבעת רם הדברים נראים אחרת.

אחת ההצלחות הגדולות ביותר של הימין בישראל היא ביצירת אווירת יאוש, ציניות ומשיכת כתפיים. מסייעת לכך הפסבדו-סאטירה הריקה של הערוצים המסחריים. מסייעים לכך הכתבים של הרדיו והעיתונות...

ד"ר אודי מנור הוא חבר ביס"וד, מרצה בחוג להסטוריה של עם ישראל באוניברסיטת חיפה ובמכללת אורנים

manor@tamuz.org.il

בילעין כמשל - איך זה עובד באמת

:: דני זמיר

לפני כמעט שנתיים כתב דני גוטווין באתר YNET את הדברים הבאים: "ככל שהנואשות החברתית תחריף, תתעצם ההיצמדות לשטחים. לפיכך, התנאי להתנתקות מדינית הוא התחברות חברתית. ישראל המפוצלת בין עניים לעשירים היא המתכון להמשך הסטטוס-קוו המדיני והחברתי. מי שמעוניין בקידום ההתנתקות, ולא רק מעזה וצפון השומרון, אלא מהשטחים בכלל, חייב לנקוט מדיניות שתבטל את ערכם כמנגנון פיצוי למעמדות הנמוכים. זאת באמצעות כינון מדיניות רוחה עדכנית, שתבטיח צדק חלוקתי, סולידריות חברתית וכבוד אנושי. הכחשת הזיקה שבין החברתי למדיני, לה שותפים השמאל והימין, היא אחד מהיסודות המבטיחים את המשך הכיבוש מבחוץ והנישול מבפנים. המפתח לשינוי מצוי אפוא במדיניות שלא נוסתה עד כה: "רווחה תמורת שטחים".

תושבי בילעין - כ-2,000 דונם - בנוסף לאלה שכבר נגזלו מהם בעבר. מדובר באדמה שנגזלה מן החקלאים של בילעין למען הרחבה עתידית של מודיעין עילית, ולמטרה זו בלבד.

כיצד נגולות אדמות בשטחים?

הגזל החוקי נעשה באמצעות יישום שקרי ומניפולטיבי של חוק הקרקעות העותמני. על פי החוק, אם אדם שהנו בעל קרקע חקלאית הרשומה על שמו במרשם האוכלוסין ('טאבו') חדל לעבד את האדמה שלוש שנים ברציפות, הקרקע נחשבת לאדמת מדינה והחזקה עליה עוברת למדינה. ביהודה ושומרון הסמכות להכרזה על קרקע כקרקע מדינה ניתנה לממונה מטעם הממשל הצבאי.

בין השנים 1977 ל-1992 רשם 'הממונה על הרכוש הממשלתי הנטוש ביהודה ושומרון' 908,000 דונם כ'אדמות מדינה'. הליך זה הוקפא לארבע שנים בזמן ממשלת רבין וחודש בשנת 1997. חלק ניכר מהקרקעות שהוכרזו כאדמות

בכוונתי לנסות ולהסביר כיצד זה עובד. המקרה הנבחר הוא זה של מודיעין עילית ואני מסתמך על פרסומי 'בצלם', על מאמרים של גדי אלגזי ומאמרים נוספים בעיתון הארץ בכדי להדגים איך זה עובד שם.

סודיעין עילית - תעודת זהות

מודיעין עילית הוקמה בשנת 1993 כעיר חרדית שנועדה לקלוט משפחות חרדיות עניות וגדולות מירושלים ובני ברק הזקוקות לדירור זול וזמין. העיר כוללת כיום כ-28,000 תושבים, ובתכנון האב שלה היא מיועדת להכיל 150,000 תושבים בשנת 2020. היא הוקמה מעבר לקו הירוק, לא רחוק ממנו, על אדמות שהופקעו או נלקחו מתושבי חמישה כפרים פלסטינים: נייעלין, חרבתא, ספא, בילעין ודיר קדיס.

גדר ההפרדה שמוקמת עתה בין מודיעין עילית לבילעין הסמוכה מביאה לאובדן מחצית מאדמות

מיותר לציין שאף לא אחד מן הבתים נהרס, לא הוציא צווי הריסה, איש לא נקנס ולא הוגשו כתבי אישום נגד פורעי החוק האלו. המינהל האזרחי הוציא צווי הפסקת העבודה, אך זה לא הפריע ליזמים ולקבלנים שידעו כי אינם צפויים לענישה על אי התייחסותם לצו.

הגבעות, אלא בעלי הון וחברות מהמובילים ו"הכבדים" במשק הישראלי: 'דניה סיבוס' (שבשליטת חברת אפריקה-ישראל של איש העסקים לב לבייבי); 'נחלת חפציבה' של איש העסקים ויו"ר איחוד הקבלנים לשעבר מרדכי יונה, חברת 'ציפחה אינטרנשיונל', בונת השכונה החרדית 'אחוזת ברכפלד', נמצאת בבעלות יורשיו של המשקיע האמריקני מרסל ברכפלד ושותפו אלברט לוי. בשל שיתוף פעולה הדוק עם מועצת מודיעין עילית זכו כל אלה להטבות מפליגות והקצאת פרויקטים ללא מכרז.

מיותר לציין שאף לא אחד מן הבתים נהרס, לא הוצאו צווי הריסה, איש לא נקנס ולא הוגשו כתבי אישום נגד פורעי החוק האלו, הבונים ללא אישור. המינהל האזרחי הוציא צווי הפסקת העבודה, אך זה לא הפריע ליזמים ולקבלנים, שידעו כי אינם צפויים לענישה על אי התייחסותם לצו, להמשיך לעבוד ולבנות ללא היתר שנאמר: "אין דין ואין דיין....."

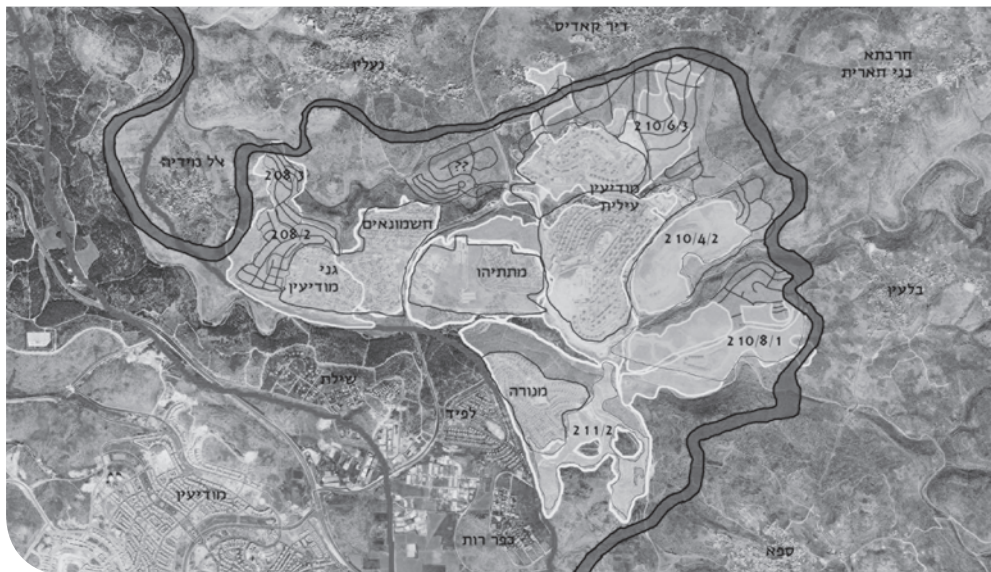
פרויקט גזילת אדמת בילעין למען הרחבת מודיעין עילית הוא אם כן הוא שילוב כלכלי ופוליטי: קידום סיפוח הקרקעות וההתנחלות מצד המתנחלים האידיאולוגיים יחד עם הקמת שכונות של בנייה רוויה באדמות הנגזלות, בנייה המניבה רווחים שמנים ומפולגים ליזמים הפרטיים.

וכפי שהסביר גוטוויץ: מודיעין עילית הנבנית ומתרחבת בחסות גדר ההפרדה היא מקום שבו המוטיבציה לפיתוח אינה מבוססת על הלהט המשיחי האידיאולוגי של המתנחלים אלא על המצוקה של שכבות רחבות במדינת ישראל.

יוסות

במודיעין עילית יש גם סיפור של גאווה השייך "לכלכלה החדשה". חברת ההייטק הגדולה מטריקס מתגאה במיזמים יוצאי דופן שהיא מבצעת במודיעין עילית המוכיחים את הצלחתה לשלב חרדים, או יותר נכון חרדיות, במעגל העבודה. מטריקס פתחה במודיעין עילית מרכז פיתוח הקרוי 'תלפיות' ומגייסת אליו נשים חרדיות; מספרן עמד על כ-150 ב-2005 ואמור להגיע ל-500 בשנת 2006. "זהו מרכז פיתוח קרוב לבית, בסביבה הומוגנית ומתחשבת בצרכים הייחודיים להן." כתב מנכ"ל מטריקס באתר החברה. תנאים אלו כוללים שמירת כשרות, מטבחיים נפרדים לנשים ולגברים, 'חדר משאבות' מיוחד לנשים מיניקות.

הממשלה, חסידת המשק החופשי בתחום הקו הירוק, שוכחת זאת במודיעין עילית והיא

מדינה לפי הליך זה שימשו להקמת התנחלויות והרחבתן. חלק מהן הוא אדמה פרטית פלסטינית שנלקחה מבעליה בעזרת ההליך הזה שלא כדין, שכן בחלק ניכר מהמקרים לא הגיעה ההודעה על הכרזת אדמת מדינה ככזו לידי בעליה, וודאי לא במועד כדי להגיש ערה, שלא לדבר על חדלון ידם של הפלאחים הפלסטינים להתמודד כראוי עם ועדות הערר המשפטיות של הממשל הצבאי.

אבל אל כבשת הרש שנותרה לתושבי בילעין נטו מבטיהם של מתכנני מודיעין עילית, כי הרי צריך להגיע להיקף יישוב של 150,000 איש ואין אפשרות לרשום אדמות נוספות באזור כאדמות מדינה, כי מה שנותר מעובד בקפדנות. על כן הוחל על אדמות בילעין תרגיל "העילה הבטחונית". גדר ההפרדה הוקמה דווקא שם רחוק מהקו הירוק, ולא כדי למנוע חדירת טרוריסטים לישראל, אפילו לא כדי להגן על תושבי מודיעין עילית, אלא כדי להפקיע אדמות בעילה בטחונית.

תושבי בילעין ביחד עם ישראלים רבים בארגוני שמאל שונים נאבקים בעקשנות מאז פברואר 2005 נגד תרגיל הגדר המכוער הזה שנועד לגזול את אדמותיהם. מאות בני-אדם נפצעו בפזור של ההפגנות המשותפות הישראליות-פלסטיניות בבילעין ואחרים נעצרו. גם לכוחות הבטחון - צה"ל, מג"ב, משטרת ישראל - היו נפגעים, חלקם קשה.

שלטון החוק - הלכה למעשה

לרוב השכונות החדשות הנבנות במודיעין עילית אין עדיין היתרי בנייה או תוכנית מתאר מאושרת. היזמים אינם אנשי מועצת יש"ע ונוער

הממשלה, חסידת המשק החופשי בתחום הקו הירוק, שוכחת זאת במודיעין עילית והיא מעורבת בסיוע עד מעל לצוואר

בעוד שמטריקס מציעה ללקוחותיה שעת עבודה של עובדותיה במחיר של 18-20 דולר לשעה, היא משלמת לעובדות עבור אותה שעה שכר מינימום - כארבעה דולרים. וההפרש? ההפרש כולו קודש למטריקס וגאלת האדמות והחרדיות.

העולם הגלובלי החדש, להביא את הניצול הביתה. (ועוד מבקש תמיכה ממשלתית ומחיאות כפיים...)

אז מה עושים כדי להפסיק את זה?

מקימים מחדש את מדינת הרווחה בתוך הקו הירוק. מדינה שדואגת לבנייה ציבורית מסובסדת למגורים עבור משפחות מעוטות הכנסה בתוך ישראל - חרדים וחילוניים; קורסים מקצועיים ממשלתיים והשכלה רחבה לכל דורש; העלאת שכר המינימום; הקפדה על אכיפת חוקי עבודה; שיקום מערך הקצבאות של המוסד לביטוח לאומי; ביטול העסקת עובדים דרך חברות העושה הקבלניות; הפסקת ייבוא עובדים זרים; מדינת רווחה של ממש המעניקה זכויות בלתי-מותנות בשייכות אתנית ובמעבר להתנחלויות יגרמו לתושבי מודיעין עילית ובית"ר עילית, מעלה אדומים ואריאל לחזור הביתה.

אני בטוח ממעמקי הכרתי וליבי שאיש אינו רוצה לבנות ביתו על גזל ולהפוך את עצמו ואת ילדיו לבשר תותחים הסופג את זעם הנגזלים והנעשקים. איש אינו רוצה להיות כצמית של חברת הייטק שמשלמת לו שכר מגוחך תחת האיום שכל דרישה לשינוי התנאים ושיפורם תביא להעתקה מיידית של החברות מההתנחלויות לשדות גזל חדשים שבהם מצוי כח אדם צייתן וכנוע אחר. רק דרישה עקבית לצדק חברתי יכולה לפרק את הקואליציה הפוליטית-חברתית בין בעלי ההון להתנחלויות, בין האוליגרכים הישראלים החדשים ללאומנים הישראלים הישנים ולפתוח את הדרך לכל מנושלי החברה הישראלית להיחלץ מזרועות קואליציית הרשע של מטריקס, יזמי הנדל"ן ומטרופי הסיפוח.

צדק חברתי ומדינת רווחה בגבולות הקו הירוק מנוגדים לאינטרסים של יזמי נדל"ן מטורפי סיפוח ומתעשרי הייטק. אבל הם האינטרס העיקרי שלי כצינוי הומניסט שחושב שצינונות מחייבת חברה הוגנת ולא נצלנית. הם האינטרס האמיתי של מי שלא מתעייף מהפרטים ושלא נואש מהתקווה שנשאו בחובם ובציקלונם, גורדון, ברנר, ברל, חנה סנש, לובה אליאב ועוד רבים משניתן להזכיר כאן. רבים שהמשותף להם היה חלום ואמונה יוקדת שבערו בתוכם וצינו עליהם ללכת ולהיות שותפים למעשה התקומה הנועז, לתעודת גורלנו שנכתבת בידי בני אנוש, יהודים ששבו לארץ ישראל: להיות עם חופשי, חופשי מניצול וחמס, בארצנו, ארץ ציון וירושלים.

מעורבת בסיוע עד מעל לצוואר: משרד התעשייה המסחר והתירות אישר קורס מקצועי עבור שלושים וחמש מן הנשים. משרד האוצר מסבסד את הפרויקט בסך 1,000 שקל לחודש לעובדת.

חזון אחרית הימים?

לא ממש. ובכן, עצוב ולא מפתיע, אבל המוטיבציה האמיתית היחידה שיש למטריקס להעסיק את החרדיות שנאלצו לעבור להתגורר במודיעין, הוא האינטרס לנצלן בלי בושה לטובת השאת הרווח העצמי של מטריקס. שכרן של העובדות היעילות והחרוצות במטריקס הוא פחות ממחצית שכרו של מתכנת מקביל באזור המרכז. לכן בעוד שמטריקס מציעה ללקוחותיה שעת עבודה של עובדותיה במחיר של 18-20 דולר לשעה, היא משלמת לעובדות עבור אותה שעה שכר מינימום - כארבעה דולרים. וההפרש? ההפרש כולו קודש למטריקס גואלת האדמות והחרדיות.

בואו נעשה רגע חשבון קצר: את שכר החרדיות שמועסקות ב'תלפיות' ומתמחות בעיקר בשפות התכנות ג'אווה ודוט נט, צריך להשוות לשכר בארץ. יוני שדמי, כתב מעריב, מצא שמתכנת מתחיל עם אותן התמחויות יכול לקבל בישראל בערך עשרת אלפים שקל לחודש, מתכנת מנוסה מעט יותר יקבל חמישה עשר אלף שקל, ומתכנת מעולה ומנוסה, יקבל יותר מעשרים אלף שקל בחודש (עובד הייטק אמריקני לשם ההשוואה מרוויח בממוצע 26 אלף שקל בחודש). תלפיות מפרסמת כאמור שהיא משלמת לעובדות החרדיות החרוצות והצייתניות שלה פחות מ-5,000 שקל, החל מהשנה השניה, כשאלף ש"ח מתוכם המדינה מחזירה למטריקס....

חברות ההייטק חוברות ליזמי הנדל"ן ולקבלנים. כולם נהנים מכך שמדינת ישראל מעמידה לרשותן חנם אין כסף (או תמורת טובות הנאה שאיננו יודעים עליהן ואשר משמנות את גלגלי המערכת הפוליטית) אדמה זולה - אדמת גזל; משאבים ממלכתיים - שוטרי מג"ב וצה"ל (זה אנחנו), וכוח-אדם כנוע, צייתן, חרוץ וממושמע (במקרה של מודיעין עילית - החרדיות תושבות המקום שאין להן כל מקור פרנסה אלטרנטיבי ממשי אחר).

הריעו הידד ומחאו כף ללבייב את נתניהו את מטריקס, שמצאו בהתנחלות קרובה, כחצי שעה מתל-אביב, תחליף לכוח האדם ההודי הזול והבהירו לעולם: הגלובליזציה זה כאן! כך מתגלה הקפיטליזם הישראלי במלוא כיעורו: קפיטליזם קולוניאלי שמתיימר בהשראת

אני בטוח ממעמקי הכרתי וליבי שאיש אינו רוצה לבנות ביתו על גזל ולהפוך את עצמו ואת ילדיו לבשר תותחים הסופג את זעם הנגזלים והנעשקים

רבים שהמשותף להם היה חלום ואמונה יוקדת שבערו בתוכם וצינו עליהם ללכת ולהיות שותפים למעשה התקומה הנועז, לתעודת גורלנו שנכתבת בידי בני אנוש, יהודים ששבו לארץ ישראל

דני זמיר הוא ראש המכינה על-שם יצחק רבין בסמינר 'אורנים'

רב־תרבותיות זו לא מילה גסה

:: נדב פרץ

המחזק דווקא את עמדתו של שיראק" – דהיינו הטמעות במדינה הצרפתית ובתרבותה. המדינה הצרפתית מוכנה לקבלם בתנאים אלה – כפי שקיבלה את האלוזסים והברטונים, הפורטוגלים, האיטלקים ו'בעלי הרגליים השחורות'. התמונה המצטיירת היא לכאורה נפלאה: העגל רוצה לינוק והפרה רוצה להניק. אז למה נדמה שהעגל נותר כה רעב עד שכשבגר, החל לנגוח בכל סביבותיו?

את התשובה לשאלה זו, דומני, נוכל למצוא אם נפנה את מבטנו מאלזס, פורטוגל ואיטליה למרטיניק. בשנת 1946 הגיע מאי קריבי זה לעיר הצרפתית ליון מהגר בשם פרנץ. פרנץ היה צעיר מוכשר, שהתקבל זה עתה ללימודי פסיכיאטריה באחד מטובי בתי הספר הצרפתיים. כמאמין גדול ברעיון האוניברסליזם הצרפתי, אימץ פרנץ בהתלהבות את התרבות הצרפתית, ושיקף בכל דבר את הנורמות התרבותיות של פריז בת זמנו. אלא שפרנץ שם לב לתופעה מתסכלת – לא משנה עד כמה התנהג כאינטלקטואל צרפתי טיפוסי, בני גילו ומעמדו המשיכו להתנהג אליו כאילו הוא רק "כמעט" כמוהם, כאילו נסיונות החיקוי שלו הם מעוררי הערכה, אך צבע עורו השחור השאיר אותו בגדר חיקוי גרידא שלעולם לא יוכל להיות בגדר "הדבר האמיתי". פרנץ נועד להישאר לעולם בתפקיד "השחור שהצליח להיות כמעט כמונו", ספק מודל לחיקוי לשחורים אחרים, ספק מייצג בקרקס. אותו פרנץ, פרנץ פאנון, תיאר את חוויותיו אלו בספר בשם 'עור שחור, מסיכות לבנות', (יצא לאור בעברית לפני חודשים אחדים בהוצאת ספריית מעריב) שהפך ברכות הימים לאחד הספרים הקאנוניים של ההגות הפוסט-קולוניאלית. טענתו המרכזית של הספר, ממנה גם נגזר שמו, היא כי כל נסיונות ההטמעות של שחורים ברפובליקה הצרפתית נשארים בגדר 'מסכות לבנות', ומתחתיהן נותר העור השחור. הניסיון להפוך ללבנים הוא נסיון שנדון לכשלון מתחילתו.

אחת המסקנות ששואבת ההגות הפוסט-

בגליון 23 של 'חברה' התפרסמו שני מאמרים ('להפוך לצרפתי או למות' מאת אוליבייה רוי ובין צרפת לישראל; בו מביא אודי מנור מדבריו של מוריס קריז'ל) העוסקים במחאה של צעירי הפרוורים בצרפת בכלל ובפריז בפרט. מסקנת שני הכותבים דומה. אל מול איומי הרב־תרבותיות מימין (סרקוזי) ומשמאל ('השמאל הסהרורי'), מציעים הכותבים להמשיך את דרכה ההיסטורית של צרפת: האוניברסליזם שמשמעו קליטה של כל המעוניין לתוך האומה והמדינה הצרפתיות, בתנאי שיהיה מוכן לקבל עליו את התרבות הצרפתית.

מה שבולט בהיעדרו משני המאמרים (או למצער, מההתקצירים שהובאו לעיוננו) הוא התייחסות רצינית לפתרון הבעיה עצמה ולא רק הצבעה על הבעייתיות הכרוכה בפתרונות אחרים. רוי מכיר בכך שקיימת בעיה – קבוצה המוגדרת על בסיס תרבותי, ומקופחת באופן שיטתי על ידי מדינת הרווחה הצרפתית, אך אינו מציע דרך לפתרון. קריז'ל אפילו אינו מכיר בקיומה של בעיה. לטענתו, צעירים וצעירות צרפתיים "מוסלמים לשעבר... מצביעים ברגליים... ובחרים במסלול

מחזע המדינה הצרפתית, ובפרט - מדינת הרווחה הצרפתית, אינה מצליחה להיות עיוורת צבעים, כפי שהיא מצפה מעצמה, ולהתייחס אל בני מעמד הפועלים יוצאי אלג'יר כפי שהיא מתייחסת לבני מעמד הפועלים יוצאי מרסיי?"

לצד הכרה בלגיטימיות של
זכויותיהם התרבותיות של
מיעוטים, מצטיינות המדינות
הניאו-ליברליות בכליאתם של
בני אותם המיעוטים בגטאות
של עוני, סמים ומצוקה,
הגרועים בהרבה מהפרוורים
הפריזאים.

בניגוד לעולה מחלק
מהמאמרים בכתב עת
זה, אין זהות בין גישה רב
תרבותית לבין קפיטליזם
פועל.

צפונה – לא יועיל לנו הפעם. מדינות הרווחה הנורדיות, מופת לשוויוניות אמיתית (או לפחות, הכי קרוב שהצלחנו להגיע לשם) נבנו בתנאים של הומוגניות חברתית כמעט מושלמת, ויש הטוענים שרק בשל הומוגניות זו הצליחו ליצור את הסולידריות הנדרשת לכיסוסה של מדינת רווחה אמיתית.

האם משמעות הדברים שלעיל היא שלאור ריבוי התרבויות באירופה ובישראל אין סיכוי לסולידריות חברתית ולפיכך גם אין סיכוי למדינת הרווחה? לא בהכרח. איש שמאל אמיתי אינו מסיק מאי-קיומה של צורת ארגון חברתי טובה יותר את אי-היתכנותה, אלא מנסה לדמיין צורת ארגון טובה ככל האפשר, תוך בחינת האפשרויות הריאליות לקיומה, ואז פועל ליישומה במציאות.

בניגוד לעולה מחלק מהמאמרים בכתב עת זה, אין זהות בין גישה רב תרבותית לבין קפיטליזם פועל. הגישה הרב-תרבותית אמנם חולקת על אחת מהנחות היסוד המרקסיסטיות – הצבת המצב הכלכלי כמישור הדיכוי האמיתי היחיד, והמעמד כצורת ההתארגנות הנכונה למאבק פוליטי – אך אין להסיק מכך שהרב-תרבותיות מקבלת את הנחות הקפיטליזם כפשוטן. רבים מתומכי הרב-תרבותיות (גם אם לא כולם) רואים במדינת רווחה רחבה ואוניברסלית פתרון הולם, ואף פתרון אפשרי יחיד, לחיים משותפים של בני תרבויות שונות. כשמדובר בחברות הטרוגניות, כבוד הדדי בין-תרבותי הוא המפתח להשגת הסולידריות ההכרחית לדאגה הדדית בסגנון מדינת הרווחה (וגם בכל סגנון אחר).

אז איך עושים את זה בפועל? איך הופכים את הסימטאות היפות בדבר כבוד הדדי בין תרבויות לחוקים ולמדיניות קונקרטיים? כמוכן שזו השאלה המסובכת בהא הידיעה. כיצד מתמודדת גישה רב-תרבותית עם פונדמנטליזם מהסוג שמשגשג בימינו בחלקים נרחבים של אסיה, אפריקה וצפון אמריקה? כיצד מתמודדים עם הדרישה של קבוצות מסוימות להכיר בנוהגים מסויימים כחלק לגיטימי מתרבותן, למרות שנוהגים אלו נראים לנו דכאניים כלפי חלקים מאותה תרבות? כיצד נוותר על תפיסות תרבותיות שלנו, למרות שאלו נראות לנו כטובות ביותר האפשריות, כדי לקבל את תרבותו של האחר?

השאלות לעיל הן שאלות קשות, שהוגים רבים מנסים להתמודד עימן. אך כפי שניסיתי להראות, התמודדות זו, קשה ככל שתהיה, היא הדרך היחידה לשמור על סולידריות תרבותית בחברה הטרוגנית ולכן – הדרך היחידה לקיים חברה שוויונית.

קולוניאלית מספריו של פאנון, היא כי גם אם נקבל את האוניברסליזם נוסח צרפת כעניין רצוי (וגם על כך יש לתיאוריה זו ביקורת), הרי שהחוויות שמתאר פאנון, ומתארים כותבים רבים אחרים, מראות כי המדינה הצרפתית אינה מצליחה לקיים את הבטחותיה לאוניברסליזם של ממש. בעוד שעבור בעלי רקע תרבותי ואתני דומה (או למצער, לא-מאוד-שונה), ובעיקר, נוצרים ממוצא אירופי, המדינה הצרפתית מצליחה להבטיח שוויון זכויות אמיתי תמורת הטמעות תרבותיות, הרי שכשהפער התרבותי והאתני גובר, מתקשה האוניברסליזם לגשר עליו. עמדה זו מסבירה את מה שהעמדה האוניברסליסטית מתקשה להסביר – כיצד זה שבאותם פרוורי עוני מתרכזים בניהם ונכדיהם של המהגרים מארצות האסלאם, שכבר נטשו את השפה, הדת והתרבות של ארץ מוצאם וניסו בכל כוחם לחקות את התרבות הקולטת? מדוע המדינה הצרפתית, ובפרט – מדינת הרווחה הצרפתית, אינה מצליחה להיות עיוורת צבעים, כפי שהיא מצפה מעצמה, ולהתייחס אל בני מעמד הפועלים יצאי אלג'יר כפי שהיא מתייחסת לבני מעמד הפועלים יצאי מרסיי?

אולם אם מדינת הרווחה האירופאית נכשלת בהתמודדות עם ריבוי התרבויות בקרבה, מה הפתרון? כיצד ניתן להתמודד בהצלחה עם ריבוי זה?

גיספאן, אליבא דקרייז'ל, מציג את הפתרון בצורת המודל הליברלי שמציגות המדינות האנגלו-סקסיות. גם אם נניח לרגע בצד את השאלה עד כמה שלומם של מהגרי ארצות האיסלאם אכן מעסיק את גיספאן כשהוא מציע הצעה זו, ולא שלומם של בעלי ההון הצרפתיים, הרי שבחינה מהירה של המצב גם במדינות האנגלו-סקסיות תראה שפתרון לא נמצא שם. כפי שמציין קרייז'ל וכפי שהראה לנו, בצורה בהירה עד כאב, ההוריקן קטרינה, שחשף לעין כל את הפערים הכלכליים-גזעיים המזעזעים בארצות הברית. בפרפרזה על דבריו של קלרמן-טונר, ניתן לומר שהמדינה האמריקאית, ובמידה פחותה – כל המדינות האנגלו-סקסיות, מציעה "לשחורים (ולהיספנים, ולשאר המיעוטים האתנים) כאומה – הכל, ולשחורים כיחידים – מאום". לצד הכרה בלגיטימיות של זכויותיהם התרבותיות של מיעוטים, מצטיינות המדינות הניאו-ליברליות בכליאתם של בני אותם המיעוטים בגטאות של עוני, סמים ומצוקה, הגרועים בהרבה מהפרוורים הפריזאים.

גם האינסטינקט המיידני של סוציאל-דמוקרט בן ימינו בעת שהוא מחפש פיתרון – הפניית המבט

נדב פרץ הוא
סטודנט לתואר
שני בסוציולוגיה
המתמחה במדינת
רווחה, חבר קיבוץ
רביבים, אב ובעל

אם בארזים נפלה שלהבת....

:: גיא ברוקר

לפטר מאות עמיתי הוראה ודוקטורנטים, וכן כתגובה לפגיעה נמשכת ושיטתית בתנאי השכר והעבודה, כמו "זיטור" עמיתי הוראה ובשל כוונת האוניברסיטה לפגוע עוד יותר בתנאי השכר וההעסקה של עוזרי הוראה, דוקטורנטים ועמיתי הוראה. האוניברסיטה הצהירה על "עקרון התחלופה" של עמיתי הוראה, על מנת שלא יצברו וותק, זכויות או אף ציפיות לשיפור תנאים או להשתלבות באוניברסיטה בהמשך. במהלך העיצומים, נשלחו מכתבים אישיים לאנשי הסגל הזוטר ממחלקת משאבי אנוש של האוניברסיטה, ובהם בקשה לחתום על מסמך אשר קובע שהעובד אינו משתתף בשביתה. תשלום המשכורת הותנה בחתימה על מסמך זה. צעד זה בא לשבור את השביתה בשיטת "הפרד ומשול", אסטרטגיה שמופעלת כך שלא תהיה הקבוצה אלא חיבור של יחידים. מדובר באמצעי כוחני שהוגדר כלא חוקי על-ידי בית הדין לעבודה, שהוציא צו מניעה נגד האוניברסיטה וביטל אותו. אולם עד ביטולם של המכתבים על ידי בית המשפט עברו מספר ימים. במשך הזמן הזה – בין הוצאת המכתבים לביטולם – עלו על פני השטח תופעות קשות. שלושה מתרגלים העובדים אתי באחד ממקצועות המבוא בחוג לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה חתמו על המסמך, כל אחד בזמנו הוא ומסיבותיו הוא. היו שאמרו: "אני לא

ברקע מאמר זה, התהליכים העוברים על החברה בכלל והאוניברסיטה בפרט, לאור הגלובליזציה והמדיניות הניאו-ליברלית בכלכלה ובחברה הישראלית. יהודה שנהב כותב בהקשר זה: "הסכנה הטמונה בחברה מן הסוג הזה היא היעלמותו של מוסר מהחיים החברתיים, סכנה של ניצול האדם והפיכתו לאמצעי בלבד, כלומר הפיכתו לחפץ ואי השארת כל פתח לביקורת ולערעור על ההגמוני". גור־זאב מציין כי העקרונות החדשים שהובילו לשינוי מבנה האוניברסיטאות "לפי צורכי השוק והגיון הגלובליזציה" פגעו באפשרות ליצור יצירה אינטלקטואלית חדשנית וביקורתית. ואורי רם משלים את התמונה וקובע כי: "האורינטציה החינוכית הופכת את הידע לסחורה ואת הסטודנט לצרכן – וכיוון שכך את המרצה לזבן".

הרעיון המקובל באקדמיה, לפיו יש לאנשים משרות שהם ראויים להן בהתאם להשכלתם, מכונן את ההיררכיה הן בעבודה והן מחוץ לה. בורדייה פיתח את הרעיון שתארים לימודיים מייסדים אצולה מסוג חדש. עמדתי היא ש"אצולה" זו, השוכנת במגדל השן, צריכה לשאול את עצמה שאלות נוקבות על דרך התנהלותה ועל דרך מינויים של אנשים למשרות הוראה ומחקר באקדמיה. המקרה שאבחן כאן התרחש במסגרת עיצומים שנקט ארגון הסגל הזוטר באוניברסיטת חיפה. העיצומים באו כתגובה לכוונת האוניברסיטה

האוניברסיטה הצהירה על "עקרון התחלופה" של עמיתי הוראה על מנת שלא יצברו וותק, זכויות או אף ציפיות לשיפור תנאים או להשתלבות באוניברסיטה בהמשך.

שלושה מתרגלים העובדים אתי באחד ממקצועות המבוא בחוג לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה חתמו על המסמך, כל אחד בזמנו הוא ומסיבותיו הוא. היו שאמרו: "אני לא מאמינה בשביתה", "אני חצה את הכסף".

קצה הקרחון

שלמה נחמה, יו"ר בנק הפועלים, לאחר שנודע לנו שהשנה קיבל מאתנו נחמה יותר מ-90 אלף שקל ליום, סיפק לנו בשבועות האחרונים כמה וכמה פנינים. הנוצצת מכולן היתה כשהסביר לנו: "הבעיה בישראל היא שיש פערים גדולים מדי וזה מסכן את החברה". הוא אף הוסיף: "שגשוגה של כלכלה תלוי ביצירת חברה צודקת ושוויונית".

נראה שעבור לא מעטים
בסגל הזוטר מחבר במושגים
ותובנות מופשטים לחלוטין,
שעוברים במטחנת הידע
ואינם מקבלים משמעות
מעשית. בעצם, האנשים
שאמונים על העברת החומר
הם תוצר שמשעתק את
הלקוניות ושינון החומר, בלי
יכולת לתת משמעות מעשית
ואנושית למושגים.

ההפנמה? אולי הדבר נעוץ בכך שהסטודנטים הנבחרים לסגל הזוטר הם בעצם סטודנטים שידעו לקדם את עצמם מבחינה אישית וכן באמצעות שינון והוצאת ציונים גבוהים. אך מתוך התיאור לעיל ניתן לראות ששני הפרמטרים הללו – המוערכים על ידי המערכת האקדמית – מקדמים אנשים אינדיבידואליים באופן קיצוני וחסרי מחויבות חברתית, המונעים מתוך אינטרסים אישיים צרים. יקי מנשפרוינד טוען כי מדובר למעשה באנטי-אינטלקטואליזם אשר עשוי להתממש, ואף ביתר שאת, בעמדותיהם של אלה המפנים את כל תעצומות נפשם למסלולי הקריירה האקדמית, ששאפתם המרכזית היא להפוך למומחים, למרצים בכירים מן המניין. צורה זאת של אנטי-אינטלקטואליזם אקדמי היא מסוכנת יותר מזאת ההדוניסטית, שכן היא מוצאת לה מחסה תחת סיסמאות המצוינות והפרופסיונליזם של המומחה, אשר אינו יודע דבר ואינו רוצה לדעת דבר שאינו קשור לתחום התמחותו. זהו, לאמיתו של דבר, ביטוי מובהק של ניהיליזם קפיטליסטי – עמדה הרוחשת כוח מוחלט כלפי רעיונות ההשכלה ההומניסטית ותפיסת המדע כייעוד.

מעבר לשאלת התאמתם של אנשים אלה לתפקיד באקדמיה, לכאורה, כמובילי דרך, עולות שאלות נוספות לגבי מצבה של החברה הישראלית והאופן בו היא משמרת, דווקא באקדמיה, מחשבה שמרנית וכנועה. אם בארזים נפלה שלהבת, מה יגידו אלה שידם אינה משגת את הידע? וגם: מה היה לה, לחברה הישראלית, שהיא מביאה לתופעות בעייתיות אלה ועל אילו מגמות ואינטרסים בא חיזוק הכוחות השמרניים האלה להגן?

מאמינה בשביתה", "אני רוצה את הכסף". הם השאירו אותי בודד בסירובי לחתום. אי הנעימות שלי אינה העניין המרכזי, אלא העובדה שחתימת המתרגלים חושפת את מגדל השן בתחלואיו. לדעתי, חתימתם של עמיתי חושפת את העדר החופש המחשבתי של עתודת האקדמאים בארץ. אני סבור שעמיתי, המתרגלים האחרים, חתמו על המסמך מתוך אי-הבנה בסיסית של תודעה מעמדית, כוח התארגנות והתאגדות, זכות המחאה וחשיבות השביתה ככלי במאבקם של עובדים. לכאורה, ניתן היה להניח ולקוות שתלמידי תואר שני, ובפרט אותם סטודנטים הנבחרים להיות עוזרי הוראה בחוג לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה, הם בעלי ידע רב בתחומים אלו. ייתכן שאותם מתרגלים אף ציטטו את מרקס באחד משיעוריהם. אך בשבילם אלו הן עוד כמה מילים שצריך להספיק להכתיב. נראה שעבור לא מעטים בסגל הזוטר מדובר במושגים ותובנות מופשטים לחלוטין, שעוברים במטחנת הידע ואינם מקבלים משמעות מעשית. בעצם, האנשים שאמונים על העברת החומר הם תוצר שמשעתק את הלקוניות ושינון החומר, בלי יכולת לתת משמעות מעשית ואנושית למושגים. האם סטודנטים לתואר שני, אחרי לפחות ארבע שנים של למידה, ובפרט אנשי הסגל הזוטר – האמונים על העברת החומר – אינם מבינים שהדבר המאפיין את אסטרטגיות העובדים הוא שאין הן יעילות אלא אם הן קולקטיביות?

חוסר הידע, או חוסר ההבנה, נלווה לא פעם לצורת התנהגות וחשיבה כנועה ובלתי-ביקורתית. לדעתי, יש לכך השלכה על היכולת המחקרית של אנשים אלה. כאשר בכל העולם מרבית פריצות הדרך המדעיות נעשות על ידי צעירים עד גיל 35, באוניברסיטת חיפה ניתן להבחין בתלות וברצון העז לרצות את המרצים ואנשי הסגל הבכיר. החנופה של חלק מאנשי הסגל הזוטר חושפת מנגנון של רצון לרצות, הן מבחינה התנהגותית והן מבחינה מחשבתית, ומבליטה חוסר אומץ מחשבתי, העדר יכולת לערער על סמכות ואף נטיות ברורות לקונפורמיות לצרכי המערכת, ללא יכולת לפרוץ גבולות ולערער על מוסכמות. במעשיהם אין שמץ של ביקורתיות כלפי הנאמר, כלפי הנעשה וכלפי המדיניות לה הם כפופים. התלות הכה משמעותית בסגל הבכיר היא בעצם קשר של נאמנות מחשבתית, אשר לא מאפשר פריצת דרך וחשיבה ייחודית.

על פי המערכת, חברי הסגל הזוטר אמורים להיות המובחרים שבסטודנטים, אז איך ניתן להסביר תופעות אלה – חוסר הידע, חוסר ההבנה, חוסר

גיא ברוקר, M.A.
עוזר הוראה
בחוג לסוציולוגיה
ואנתרופולוגיה
באוניברסיטת חיפה

מעגלי שינוי

:: טל וולפסון

בעיקר על-פי הגישה הבטחונית. בראשית ימי המדינה אבל גם לאחר מכן, שרר כאן איום קיומי אמיתי שאילץ לשים בראש סדר העדיפויות את הנושא הבטחוני. האילוף גבר, למרבה הפרדוקס, לאחר הנצחון המזהיר במלחמת 67'. בעקבות המלחמה התפתח דיון ציבורי נוקב וארוך שנים על הימצאותנו בשטחים הכבושים. העיסוק הזה השפיע עלינו כחברה יותר משיכולנו להרגיש. כך, בחרנו להעמיד בראש המדינה גנרלים בדימוס, מערכות בחירות נסובו סביב הנושא הזה וחשוב במיוחד - התעלמנו מהשאלות החשובות באמת. שאלות של זהות לאומית-יהודית, קשר למקום, יחס לזולת ודרכים אפשריות לארגון החברה לא עמדו על סדר היום שלנו. אולי פשוט לא רצינו להתמודד איתן. עד היום לכל אחד יש דעה פוליטית מוצקה אם צריך כיבוש או לא צריך, והאם צה"ל צריך להבליג או להכות בכל הכוח אחרי הפיגוע האחרון; אבל בשאלות שעמים 'נורמליים' דנים בהן - כיצד להתמודד עם אבטלה, איזה תכנים הם חובה ללימוד בבתי-הספר ואיך צריך להתחזק בארץ הזאת - אין לנו כלים להתמודדות. משהו בסיטואציה שנוצרה כאן הפך אותנו ללא-נורמליים.

אבל נדמה לי שבשנים האחרונות מסתמנת כאן תפנית - התחלנו לדבר גם על החברה הישראלית. אולי זו ההכרה שהכיבוש לא יוכל להימשך עוד אם אנחנו רוצים מדינה יהודית ודמוקרטית (וההתנתקות מסמלת זאת במידה רבה מאוד), אולי זה ביבי שאילץ אותנו בכוח לגבש דעה בנושאי חברה וכלכלה כדי להציב אלטרנטיבה להרס שהביא, ואולי זה הצורך האישי של הרבה מאוד אנשים להיות נורמליים ולהתחיל לחיות כמו בכל מדינה אחרת. אבל התפנית הזאת כלל לא קלה. אלא להפך. שאלות של זהות וערכים קשות הרבה יותר משאלות ביטחון. ויותר מכך - **תשובות לשאלות האלה דורשות שיח.**

התהליך שאני מזהה בחברה שלנו הוא חיבור בין אנשים שעד היום היו שייכים לסקטורים שונים, ודוגמה טובה לכך קרתה באירוע של 'מעגלי צדק'. את האירוע ארגנו אמנם בעיקר אנשים צעירים שבאים מהציונות הדתית, אבל אני למשל הגעתי באוטובוס עם צעירי 'בינה', מרכז חינוך לזהות יהודית וישראלית של התנועה הקיבוצית, שנכון להיום שייך לכאורה לקצה השני של המפה הפוליטית. כלומר, במציאות של ימינו "ימנים" ו"שמאלנים" מתאגדים סביב מטרה משותפת. כי כשהנושא החברתי-כלכלי עולה לראש סדר העדיפויות, ההתפלגות החברתית הופכת אט-אט למעמדית ולא סקטוריאלית. פתאום ישתפו

1.

לא מזמן נכחתי בכנס שערכה תנועה חדשה מירושלים בשם 'מעגלי צדק'. הכנס נועד לפתוח מאבק ציבורי לשיפור תנאי העסקתם של עובדי הקבלן במדינת ישראל, מאבק צודק שמתקן עוולות שנעשות באחריות כולנו. אבל לא על מצב העובדים ברצוני לכתוב הפעם, אלא על התנועה שיוזמה את הכנס ועל תופעה יותר רחבה שהכנס מצביע עליה.

את 'מעגלי צדק' יסדו צעירים ירושלמים, ששייכים לזרם הציוני-דתי, ובעיניי האירוע מסמל תפנית גדולה בחברה הישראלית לא בגלל המאבק לשיפור תנאי העובדים, אלא מפני שבתנועה הזו ובאירוע הזה מרימים צעירי הציונות הדתית את דגל המאבק החברתי, ולא נאבקים רק בעבור חזון ארץ ישראל השלמה. מזה כמעט 40 שנה שרוב אנשי הציונות הדתית זנחו את צלע 'עם ישראל' מהמשולש הידוע - 'עם ישראל, תורת ישראל, ארץ ישראל', והנה - שינוי.

אבל נדמה לי שהשינוי רחב יותר, והוא מגיע מעוד מקומות, לא רק מכיוון הציונות הדתית.

2.

במשך שנים רבות החברה הישראלית התפלגה לסקטורים על בסיס זהות עדתית ודתית אבל

מזה כמעט 40 שנה שרוב אנשי הציונות הדתית זנחו את צלע 'עם ישראל' מהמשולש הידוע - 'עם ישראל, תורת ישראל, ארץ ישראל', והנה - שינוי.

אולי זה ביבי שאילץ אותנו בכוח לגבש דעה בנושאי חברה וכלכלה כדי להציב אלטרנטיבה להרס שהביא, ואולי זה הצורך האישי של הרבה מאוד אנשים להיות נורמליים ולהתחיל לחיות כמו בכל מדינה אחרת.

הדורות הקודמים הצליחו לייסד מדינה, אז הדור הנוכחי ייקבע את פניה.

השקידה על התרבות היהודית היא חלק מהתהליך, ואף תוביל לכינון אתוסים משותפים חדשים. כבר בימינו ישנן עשרות קבוצות מעורבות של חילונים ודתיים הלומדים בצוותא ומתמודדים עם סוגיות מארון הספרים היהודי. גם אם גישותיהם שונות – כולם עדיין יושבים סביב אותם ספרים, כולם באים במגע זה עם זה ומנסים לברר יחד אפשרות לפתרון השאוב מהמקורות.

השינוי כבר קורה בשטח, אבל הדרך עוד ארוכה. את פירותיו הראשונים אפשר כבר לראות במעגלי צדק, ובמעגלים אחרים שיגדלו ויתחברו, כך אני מקווה.

פעולה קיבוצניקים ובני עיירות פיתוח, מזרחים ואשכנזים, בני-עקיבא ואנשי השומר הצעיר וכו' וכו'. אולי כך יוצרו כאן ימין ושמאל נורמליים. השלב הבא הוא סדר פוליטי חדש. ראייה לכך אנו מוצאים במפלגת העבודה של ימינו – היא כבר לא מפלגה שמזוהה עם ההגמוניה האשכנזית אלא מזוהה יותר עם רעיונות של צדק ושוויון חלוקתי, עם מעמד הפועלים.

.3

הסיטואציה הנוכחית לא פשוטה בכלל, אבל היא טומנת בחובה גם הזדמנות שהגיעה שעתה – לבנות חברה יהודית צודקת. התהליך שאנחנו נמצאים בו הוא בפירוש המשך הציונות. כי אם

טל וולפסון הוא

בוגר תנועת

הצופים. משרת

ביחידת המחשב

של הצבא.

✉ tal@wolfson.co.il

:: עופר סיטבון

העכביש | מה ברשת?

<http://hasharat.co.il/>

'השרת העיוור' מוקדש לביקורות והמלצות מוסיקליות שתורמים גולשים אוהבי מוסיקה. מטרות האתר הן הקמת מאגר ידע מוזיקלי נרחב ומגוון ככל הניתן, לשימוש הגולשים חובבי המוזיקה ודוברי העברית, ומתן במה למוזיקה טובה מהשוליים היותר נידחים לצורך הרחבת האופקים ואהבת האיזוטריה כאידיאולוגיה... זה אולי נשמע מקושקש, אבל זה אמיתי. האתר כולו חינמי לחלוטין: אף אחד מהגולשים לא נדרש לשלם ולו אגורה שחוקה על השימוש וההשתתפות בו, וגם צוות האתר, המנהלים והכותבים לא מקבלים ולו שקל על תרומתם לאתר. להיפך, לפעמים הם מפסידים קצת. כולנו פה מאהבה למוזיקה, ואת הכסף אנא קחו למקום אחר... רגע, רגע, ומה הסיפור הזה עם הקרנפים, שצצים בכל מיני מקומות? ובכן, "קרנף הוא חיה מאוד מסוכנת, לכן משראתם קרנף... השתדלו להתרחק בשקט מהמקום ולא להפחיד אותו. אם הוא תוקף, השתדלו לעמוד כל הזמן ישר מולו, מכיוון שלקרנפים יש עיניים בשני צידי הראש, והם לא יכולים לראות ישר קדימה. משהקרנף ישים לב שהוא בעצם לא רואה אתכם, הוא יעצור, יתהה אחרי מה הוא רודף, וילך למקום אחר. יום אחד תודו לנו על העצה הזו." וגם: "מלחמת השחרור – פורום למסירת אלבומים" – קלטות, תקליטים ודיסקים מקוריים בלבד יתקבלו בברכה... אתם יכולים להציע את אלבומיכם המיותרים לפושטקים האחרים בשרת, שבתמורה יציעו לכם אהבה אפלטונית וכוס מרק".

שיתוף מודל 2006.

<http://www.neweconomics.org>

'הקרן לכלכלה חדשה' היא מכון מחקר בריטי עצמאי שהמוטו שלו פשוט וכובש: "We believe in economics as if people and the planet mattered". כדי לממש אותו, הם כמוכרן חוקרים (למשל, בונים מדדים חדשים למדידת איכות חיים, כתחליף לקיבעון הליברלי בעניין הצמיחה הכלכלית), כותבים (למשל, מוציאים את Radical Economics, כתב עת כלכלי קריא ונגיש המציג חשיבה אלטרנטיבית רעננה) אבל גם – וזה היופי – עושים: הם היו שותפים בהקמתם של 'בנקי זמן' ככל רחבי בריטניה (פרוייקטים קהילתיים שבמסגרתם מתנדבים ביחד אנשי מקצוע ומטופליהם); בניהול קמפיין נגד השתלטותם של הרשתות והמותגים על הערים הבריטיות, במקביל לעידודם של עסקים וזימים מקומיים קטנים; והשיא – בעיניי – הוא בהקמת מרכזים קהילתיים ל'סיעור מוחות', מתוך רצון לשבור את השטאנץ של 'הכתבה מלמעלה' ומתוך אמונה אמיתית ביכולותיהם וכתובנותיהם של בני-אדם מהיישוב. האמת? לא בשמים היא, כי בידינו הדבר.

תרמילאות, אבא-אמא והפרטה

:: טל אלמליח

המרד המחמה מארגן את הצעירים נגד... נגד מה בעצם? הבורגנות? מישהו באמת רוצה לנתק את עצמו מהמציאות?

שמקושרת יותר ויותר ל"תרבות הנגר". היא מבטאת נטישה של אורח החיים הקונבנציונלי, הערכים החברתיים, הנוחות של החברה המערבית וחיפוש אחר חוויות וריגושים.

הזהות התרמילאית מוגדרת אל מול הגדרת התיירים הממוסדים. בתארם את מניעייהם ליציאה לטיול ואת חוויותיהם, התרמילאים מדגישים את עומקם, עוצמתם ומידת האותנטיות שלהם, לעומת המניעים והחוויות ה"ממוסחרים", ה"מזויפים" וה"בורגניים", המיוחסים לתיירים ה"ממוסדים". התרמילאים מחפשים לכאורה אחר האתרים והמסלולים המצויים מחוץ למסלול המקובל על התיירים ה"רגילים", אלה שהשטייה והטיול בהם מספקים חוויות "אותנטיות".

אבל ההרפתקה הספונטנית האינדיבידואלית שאפיינה את התרמילאי בתחילת דרכו הולכת ונעלמת. מרבית האינפורמציה לגבי המסע של התרמילאי עובר מפה לאוזן מפי תרמילאים מנוסים, ספרי הדרכה מפורטים בהוצאת Lonely Planet ודומיהם, ספרי מטיילים כאתרי אירוח של תרמילאים ועוד. כל אלה מכוונים את המטייל לעבר דרך סלולה וחרושה. לרוב אין לתרמילאי עניין אמיתי בהתחברות אל המקומיים. הוא מעדיף להיות עם עצמו או

"אינדיבידואליזם הוא דבר שחברה בריאה וחופשית לא תתכן בלעדיו, ורוחניות בגבולות ובתכנים הנכונים היא דבר קריטי מעין כמוהו" אמר לי איש חכם אחד. נכון. אבל השאלה היא המינון. מעשה קולקטיבי יכול לצמוח מתוך אינדיבידואליזם. אפילו טוב שכך יהיה. טוב לטייל, לספק את הסקרנות, לראות עולם, להכיר את עצמך. אבל חשוב לחזור הביתה עם תובנות בונות חברה.

קראתי לא מזמן ב"הארץ" שפוחים מסלול ללימודי רוחניות בבית-ברל. אין לי ספק שמסלול לימודים זה יאכלס הרבה מאד חוזרי טיול למיניהם, קצת כמו החוג למזרח אסיה, שמצליח לשמר חוויה מסוימת כנראה. בכל מקרה, הכתבה הזו ב"הארץ" החזירה אותי להרהורים על נושא הטיילות, חופש ושחרור האדם, וההשפעות והמשמעויות של התנועה החברתית הישראלית האדירה הנקראת "תרמילאות".

התרמילאות הישראלית החלה בשנות ה-70 כתופעה אינדיבידואליסטית מצומצמת יחסית בהיקפה בקרב צעירים שסקרנות, צימאון להרפתקנות וגילוי האותנטי, הניעו אותם. היא הפכה במשך השנים לתופעה פופולרית

התלות הכלכלית נשמרת בצבא, נשמרת בקופת חיסכון הכסף לטיול, נשמרת בזמן הטיול (אל מי מתקשרים מההימלאיה אם לא לאמא? מי חושם אותך לאוניברסיטה בזמן הטיול?).

אחד הדיסוננסים הקשים
בטיול היה כשהסתובבת
בניקרגואה בג'ונגל שתושביו
הנחמדים יכולים היו להקים
בית ספר חדש עם סכום
כסף שזהה לערך המצלמה
שהייתה על צווארי. ואני לא
איזה אמריקאי שמן. אני
כמוכם

אם תרצו, הרי שהמוצ'לרו
המפורסם ביותר יכול לשמש
חוגמא למטייל עירני, שיצא
"מהסיבות הנכונות" - צ'ה
גווארה, במסעו על האופנוע
שעליו כבר נכתב, צולם וכו'

כביכול 'משוגרים' צעירי ישראל אל המכללות,
האוניברסיטאות, אל מרכז תל אביב ובמקרים
רבים - אל הטיול הבא.

הטיול הגדול לחו"ל הפך להיות תופעה ציבורית
חשובה מכדי שנתעלם ממשמעותו החברתית.
קל לטעות ולחשוב שזהו מעשה יחידני
ולגיטימי של אדם צעיר. אולם, רמזים עבים
מדי כמו העדריות וחוסר ההמשכיות של חווית
הטיול, החזרה 'לחיים האמיתיים' שמדכאת את
החלומות ועוד, מבהירים כי מדובר במשהו אחר,
כי לתופעה הרחבה הזו יש משמעות חשובה
ביותר בחברה הישראלית - היא גורם בפירוקה
כחברה.

הכל נשאר במשפחה

הטיול הגדול איננו פרק שמביא לשינוי במציאות
הישראלית. ויתרה מכך - לתוך התופעה
מתנקזים לחצים מתוך החברה והיא מפרקת את
האנרגיות המהפכניות של הצעירים ומהווה פרק
חשוב בהשלמה עם המציאות הקיימת.

הטיול הוא החוליה החסרה בקשר של תלות
כלכלית בין הבן או הבת להורים. בעוד שבעבר
היו ילדים מתנתקים מתלות בהורים ויוצרים
לעצמם שותפויות אחרות - ארגון עובדים,
שותפות עסקית, צורת חיים קהילתית, מושב,
קיבוץ, שירות בצבא וכדומה. כיום הסולידריות
נעלמה כמעט לחלוטין, והמשפחה הגרעינית
חזרה למלא את היחידה החברתית האורגנית.
יש לכך כמה וכמה השפעות חיוביות מאד,
כגון הרחבת הסמכות ההורית הטבעית, קשרים
קרובים בתוך המשפחה, הבנה הדדית בין הדורות
וכמובן יצרים טבעיים וצרכים אנושיים שעושים

עם תרמילאים אחרים שמטיילים במקום. סגנון
הטיול הפך להיות קונבנציונלי ומקביל כמעט
לתיירות הממוסדת ההמונית. אלה שינויים
שעברה התרמילאות בכל העולם.

בישראל, בהדרגה, אך בבטחה, נעשה הטיול
לנורמה של "אחרי צבא", לשלב מובנה נוסף
בקרב חלקים של ציבור הצעירים בישראל.
זו כמובן אינה נורמה שאופיינית לכל החברה
הישראלית. המטיילים משתייכים לחתך חברתי
בעל נטייה חילונית יותר, מצב כלכלי טוב יותר,
רקע של השכלה גבוהה יותר ורקע תרבותי
מערבי יותר מאשר מזרחי. בקרב שכבות אלה
הפך הטיול לסימון "ויי" על פרק חיוני ובריא
שאמור לכלול בחינה מחדש של החיים.

המרד המדומה

אין זה קשה לקבוע, אם כך, כי למרות המיתוס
והאתוס, הטיול הוא מרד מדומה. רובם המכריע
של המטיילים חוזר לארץ ולא ממשיך את חייו
בגן העדן הקסום של הטיול. מטיילים מגלים
דווקא את זהותם הלוקלית בחוויה כביכול
גלובלית. אין בחייהם של רוב המטיילים שינוי
משמעותי לאחר הטיול, ובמידה ויש הוא איננו
פורץ מהפרכי לציבורי. הטיול משפיע על החברה
לכיוון הפוך ממרד - מרד הוא דבר ציבורי והטיול
מפריד את החברה. הוכחה לכך היא כי הטיול,
באותם מקרים שבהם כן השפיע על אורחות
חייו של המטייל בארץ, מביא ליצירת מקדשים
פרטיים. 'המרד' מתבטא במקרים הקיצוניים
בעשיית מדיטציה, או, כאמור, בלימודי מזרח
אסיה באוניברסיטה, או לימודי רוחניות בבית
ברל. המרד המדומה מארגן את הצעירים נגד...
נגד מה בעצם? הבורגנות? מישוהו באמת רוצה
לנתק את עצמו מהמציאות? ישנם כמה אלפי
'פליפים' שהגזימו עם סמי הזייה. הם לא הנושא
ולא העיקר.

במהלך הטיול, הצעירים הישראלים מתמודדים
על חברה בריאה בתוך עצמם פנימה, כאילו
החברה נמצאת במרחב הפרטי שלהם ולא
מחוצה להם. כך עסוקים צעירי המעמד הבינוני
הישראלי בלרכוש לעצמם נורמליות בארצות
רחוקות, והחברה הישראלית, הזקוקה לבניה
שיובילו אותה למחוזות ערכיים ומוסריים,
מתדרדרת. הפרט העסוק בעצמו, ומנסה ללא
הצלחה לפתור קונפליקטים פנימיים, חוזר
מהטיול עם כמה תוכנות פרטיות כאלה ואחרות
וביקורת על התרמילאים הישראלים, אל
מציאות שבה אין הוא רואה לעצמו כל תפקיד
ציבורי או חברתי. הישר מהטיול 'פורץ הגבולות'

קצרה הקרחון

הצבעה לפי הכנסה

העיתונאי הכלכלי סבר פלוצקר (ידיעות אחרונות) פירסם מאמר
ביומן האינטרנט שלו ביום שלפני הבחירות. פלוצקר קרא לישראלים להצביע על פי
רמת הכנסתם:

"אם הכנסתכם נמוכה מ-7,000 שקלים לחודש ברוטו, תנו את קולכם למפלגת
העבודה. היא תילחם למען אנשים כמוכם בכנסת ובמשלה. ל'עבודה' נבחרת
שתייצג בהיננות ובנאמנות את הצרכים והאינטרסים של בעלי ההכנסות הנמוכות
מן הממוצע [...] מפלגת העבודה בראשות עמיר פרץ מאפשרת לכם [...] להצביע
לרשימה שבאמת ובכנות תעבוד בשבילכם. אל תחפשו שום דבר אחר."

כך כתב פלוצקר, המוכר כבעל עמדה כלכלית ימנית למדי. אפשר להתווכח עם
פלוצקר על "קביעת הרף" ב-7,000 שקל דווקא, אבל לא זה העיקר. העיקר הוא,
שבערך שבעים אחוזים מהשכירים בישראל מרוויחים פחות מ-7,000 שקל בחודש
(לא, הנתון הזה לא כולל פועלים פלסטינים ועובדים זרים. הוא כולל רק שכירים אזרחי
ישראל ובעלי זכות בחירה). השכירים במדינת ישראל מהווים כ-85% מהאוכלוסייה.

ניח לצורך התרגיל שיתר 15 האחוזים הם כולם עצמאיים מצליחים שהכנסתם
גבוהה למדי. המסקנה היא שכלל הישראלים שהכנסתם נמוכה מ-7,000 מהווים
60% מהאוכלוסייה. במנדטים זה יוצא 72 מנדטים!

לעצמו ולחברה שבה הוא חי את היתרונות שנותן מסע של כמה חודשים לארץ נידחת.

ראשית, בואו נחשוב במונחים שרווחו לפני 150 שנה, כאשר יצאו אירופאים לאפריקה, למזרח הרחוק, למזרח התיכון וכדומה כדי ללמוד על עולמות חדשים. בואו נהיה מטיילים תמימים וצנועים, ונביט על עצמנו כעל מה שנקרא באנתרופולוגיה "צופה משתתף" – עזבו את המצלמה אפילו. זה לעג לרש (אחד הדיסוננסים הקשים בטיול היה כשהסתובבתי בניקרגואה בג'ונגל שתושביו הנחמדים יכולים היו להקים בית ספר חדש עם סכום כסף שזהה לערך המצלמה שהייתה על צווארי. ואני לא איזה אמריקאי שמן. אני כמוכם).

ניסיון לחוות מבפנים חברה הוא מרתק (התמזל מזלי ובסוף הטיול לדרום אמריקה, לפני שהמשכתי למרכז היבשת, חייתי חודש עם משפחה של כבאים אירים-איטלקים בניו ג'רזי, ממש איפה שמצלמים את הסופרנוס. לא צריך להכיר רק ננסים אוכלי אדם ביערות גשם); נסו למשל לעמוד על היקפה ואופייה של הגלובליזציה בארצות העולם השלישי (גם במקומות בהם שורר עוני מחפיר יש קוקה קולה, תמיד).

אם תרצו, הרי שהמוצ'ילרו המפורסם ביותר יכול לשמש דוגמא למטייל עירני, שיצא "מהסיבות הנכונות" – צ'ה גואארה, במסעו על האופנוע שעליו כבר נכתב, צולם וכו'. מהטיול שלו הוא יצא המום, עצוב, מלא רוח קרב, ולא יכול היה לחזור עוד לחייו הקודמים. אז לא חייבים להקים כוח גרילה שיפעל מיערות הכרמל נגד סניפי מקדונלד'ס, אבל אפשר בהחלט להתפקד למפלגת פועלים, ללכת להפגנות (ולא להסתפק בביקור השנתי בכיכר רבין), להתחיל לחשוב ברצינות על השתתפות פעילה בתרומה לחברה (כשרציתי להתנדב בבית יתומים בגואטמלה, לא היה מקום מרוב ישראלים שעבדו שם. בישראל מי היה חושב על זה?)

כדאי גם ללמוד משהו ממה שקורה בטיול ברמה הבין אישית: נוצרת שם שותפות שלא יוצא כבר לחוות אותה בימינו, משהו בסגנון קומונה, הקיבוץ של פעם. האמת – לדעתי זה מה שעושה את הטיול כל כך מיוחד ומדהים – החוויה השיתופית, שנידונה להתקיים רק בקצה השני של העולם, ומתפרקת עם שובה לארץ. אם היה קיבוץ למטיילים חוזרים, שבו מתרגמים חוויות ורשמים לחיי יום-יום בישראל, מעין מכינה קדם אזרחית (האם הסוכנות תשים על זה כסף?) – היה זה ממנף את התופעה החברתית הזו למשהו מועיל מאד.

את המשפחה הגרעינית לגוף מאד בריא ונכון לאדם.

אך אליה וקוץ בה: היום צעירים לא עוזבים את הבית כלל וכלל. לא מעט בגלל ההוצאה של שלושים אלף שקל בתקופה בה אין להם מקצוע או עבודה מסודרת, והם תלויים כלכלית בהורים. התלות הכלכלית נשמרת בצבא, נשמרת בתקופת חיסכון הכסף לטיול, נשמרת

בזמן הטיול (אל מי מתקשרים מההימלאיה אם לא לאמא? מי רושם אותך לאוניברסיטה בזמן הטיול?), נשמרת אחרי הטיול שכן אז המצב הכלכלי לא מזהיה, וכמובן בזמן הלימודים, ואחר כך – חתונה, תמיכה כלכלית מתגברת בהקמת המשפחה, והנה – קיבלנו דפוס חברתי שנגזר מהמציאות הכלכלית של ההפרטה.

הטיול לחו"ל, מעבר לאלמנטים שצינתי, הוא תשובה לבדידות ומסייע לצעירים לקפוץ מתקופת הצבא לתקופת הלימודים, ועדיין להישאר במשפחה. בסופו של דבר, התפוררות הביטחון החברתי מוצאות תשובה חלקית במשפחה כיחידת הסולידריות, וכסולידריות היחידה.

אפשר גם אחרת

תיאור הפנים הללו של הטיול כתופעה, אולי גורם לקורא זה או אחר להרגיש "נאשם". זו לא הכוונה. אני מבקש להציע כיוון למטייל "המתקדם", זה שרוצה לממש את הכמיהה המאיימת להתפרץ של אחרי השירות הצבאי (או בחופשת קיץ באוניברסיטה) לעשות תנועות קפוארה על החוף, ועדיין, להרוויח

אז לא חייבים להקים כוח גרילה שיפעל מיערות הכרמל נגד סניפי מקדונלד'ס, אבל אפשר בהחלט להתפקד למפלגת פועלים, ללכת להפגנות (ולא להסתפק בביקור השנתי בכיכר רבין), להתחיל לחשוב ברצינות על השתתפות פעילה בתחמה לחברה.

עולם חדש גלובלי

על הספרים 'אי נחת

בגלובליזציה' (קו אדום-

הקיבוץ המאוחד) ו'הלקסוס

ועץ הזית' (הוצאת הד ארצי)

:: אלעד הן

לפני חודשים אחדים יצא לאור בעברית ספרו של ג'וזף שטיגליץ 'אי נחת בגלובליזציה'. תרגומו של ספר חשוב זה הוא הזדמנות מצוינת להשוות בינו לבין ספרו של כתב הניו יורק טיימס, תומס פרידמן, 'הלקסוס ועץ הזית' העוסק באותו הנושא עצמו - הגלובליזציה.

שני ספרים אלה מעניינים במיוחד מפני שהם מביאים שתי עמדות שונות בכל הנוגע לגלובליזציה, לטבעה, למניעה, למה אנחנו יכולים לעשות בתוכה.

שחר חדש עוולה...

דומה שאת עמדתו של תומס פרידמן ניתן לסכם במשפט אחד שלו: "היחס שלי לגלובליזציה דומה מאד ליחס שלי לשחר. כללית, אני סבור שטוב שהשמש זורחת בכל בוקר... אבל גם אם השחר לא היה מעניין אותי במיוחד, לא הייתי יכול לעשות הרבה בעניין הזה". הגלובליזציה היא אם כן, אליבא דפרידמן, כוח טבע בלתי נשלט, הנובע באופן כמעט בלעדי מההתפתחות באמצעי התקשורת האלקטרוניים ובכלי ההשקעה הפיננסיים.

על פי תפיסה זו, השינוי באמצעי התקשורת גורם לכך שיותר ויותר אנשים בעולם מסוגלים ללמוד על ההתרחשויות בכל העולם ולהכיר את ההתנהלות במדינות אחרות. כתוצאה מכך גדל הלחץ של אוכלוסיית העולם להאחדה, ובעיקר להדמות לארצות המפותחות. ככל שרצונם של אנשי העולם כולו לקחת חלק בשגשוג הכלכלי שהם נחשפים אליו גובר, היכולת של שליטים

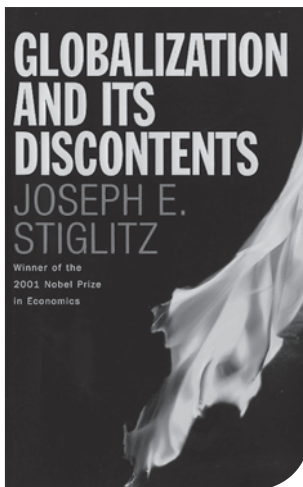
לשלוט באמצעות אידיאולוגיה הולכת ופוחתת. פרידמן קורא לתהליך "הדמוקרטיזציה של הטכנולוגיה" ו"הדמוקרטיזציה של המידע". אל תהליך זה מוסיף פרידמן את ההתפתחויות בשווקים הפיננסיים: אם בעבר רק למעטים הייתה גישה לשוקי ההון, ההתפתחות בניירות הערך המסחריים בשנות השישים הביאה יותר ויותר אנשים לקחת חלק במסחר במניות. ההתפתחות בשוק ההון הגיעה עד כדי כך שהיום ניתן להשקיע (ובעצם להמר), בעזרת כלים פיננסיים מורכבים, כמעט בכל דבר שהוא, מרווחיותה של קרן פנסיה זו או אחרת ועד לרווחיו של אמן מפורסם. אפשר אפילו לקנות חלק בחובן של מדינות עולם שלישי, שיהיו כעת מחויבות אליך ולא אל מי שנתן להן את ההלוואה. לתהליך הזה קורא פרידמן "הדמוקרטיזציה של עסקי הכספים".

במצב זה יש, על פי פרידמן, רק מדינות אחת אפשרית למדינה הרוצה לשגשג, מדינות אותה הוא מכנה 'כתונת המשוגעים המוזהבת':

מדינה המבקשת להתאים את עצמה ליכולות המשוגעים המוזהבת צריכה לאמץ את כללי הזהב האלה, או להראות כמתעתדת לעשות זאת: [...] שמירה על קצב אינפלציה נמוך ועל יציבות מחירים, כיווץ הממדים של הביורוקרטיה הממלכתית, היצמדות לתקציב מאוזן ככל האפשר, אם לא לעודף תקציבי, [...] הפרטה של תעשיות, תשתיות ושירותים שבבעלות המדינה, ביטול הפיקוח על שוקי ההון, הפיכת המטבע לבר-המרה, פתיחת התעשיות, שוקי המניות ואיגרות החוב לבעלות זרה ולהשקעות חוץ באופן ישיה, הסרת הפיקוח על המשק כדי לעודד את התחרות המקומית, [...] פתיחה של מערכות הבנקאות והטלקומוניקציה לבעלות פרטית ולתחרות ומתן רשות לאזרחים לבחור כראות עיניהם מתוך מגוון של תוכניות פנסיה מתחרות וקרנות פנסיה וקרנות באמנות בחו"ל (פרידמן, עמ' 94)

לדברי פרידמן, מדינה שתבחר בנתיב זה, כלכלתה תצמח בדרך-כלל, אך האפשרויות הפתוחות בפניה בתחום המדיניות הכלכלית יצטמצמו מאוד. לעומת זאת למדינה שלא תציית לכלכלים אלה ייגרמו נזקים שלא ישוערו.

למעשה, לדעת פרידמן, האפשרות לנהל מדיניות כלכלית היום הצטמצמה, לבחירה בין הלקסוס, הוא הטכנולוגיה, הקידמה ו'כתונת המשוגעים המוזהבת' שבאה איתן; לבין עץ הזית - הקשר עם העבר, המסורת והמנהגים המקומיים. ככל שהתמהיל בין השניים במדינה מסוימת נוטה יותר לעץ הזית כך נגזר עליה פיגור גדול יותר בשוק העולמי.

דומה שאת עמדתו של

תומס פרידמן ניתן לסכם

במשפט אחד שלו: "היחס שלי

לגלובליזציה דומה מאד ליחס

שלי לשחר. כללית, אני סבור

שטוב שהשמש זורחת בכל

בוקר... אבל גם אם השחר

לא היה מעניין אותי במיוחד,

לא הייתי יכול לעשות הרבה

בעניין הזה."

מי מרוויח מגלובליזציה?

גם שטיגליץ טוען ששיפור בתקשורת, והתקדמות הנגישות לטכנולוגיות חדשות, הביאו לשגשוג ברבות ממדינות העולם. אבל את הגלובליזציה בצורתה הנוכחית דוחפים, על פי שטיגליץ, אינטרסים עסקיים של המדינות המפותחות, ובמיוחד של העסקים הפיננסיים. אינטרסים אלה באים לידי ביטוי בארגונים בינלאומיים שונים ובמיוחד בקרן המטבע הבינלאומית (IMF).

'קונסנסוס וושינגטון', אותו עיצב משרד האוצר האמריקני בשיתוף עם קרן המטבע, קבע מתכון לכל ממשלה ששואפת לשגשוג: לפתוח את שווקיה הפיננסיים ואת הסחר במטבע שלה, להסיר את המכסים המגנים על התעשיות שלה, לצמצם את הוצאות הממשלה ובמיוחד את מנגנוני הרווחה, תוך שמירה על תקציב מאוזן, ואולי אף על עודפי תקציב, להפריט את החברות והבנקים הממשלתיים ולהעלות את הריבית לרמות גבוהות כדי להילחם באינפלציה. זהו המתכון לגלובליזציה הקפיטליסטית והוא משרת את העסקים הפיננסיים במדינות המפותחות ומאפשר להם דריסת רגל בכל מקום. הוא דומה ביותר לתהליך אותו מתאר פרידמן.

לטענתו של שטיגליץ, הלחץ לציית ל'קונסנסוס וושינגטון' מופעל בנוקשות רבה על המדינות המתפתחות בעוד המדינות המפותחות ממשיכות במקרים רבים להציב מכסים להגנה על שווקים החשובים להן, לנהל תקציבים גירעוניים ולשמור על מונופולים ממשלתיים. וראה זה פלא – היציבות והשגשוג המובטחים למדינות שמילאו את התנאים חומקים תמיד. כך קרה ברוסיה, שרמת החיים בה צנחה דווקא עם הפרטת המשק שלה; כך קרה במדינות דרום-אמריקה, בהם הניסיון לציית לתכתיבי קרן המטבע גרר משברים כלכליים חוזרים.

סיפור אחד שמביא שטיגליץ היא מה שכונה בשנות השמונים 'הנס המזרח אסייתי': במשך כשלושה עשורים, צמחו הכלכלות באזור בקצב שלא נראה כמותו בכל העולם המפותח והמתפתח. זאת ועוד, הן היו מהכללות היציבות בעולם ולא סבלו ממיתון או ירידה משמעותית בצמיחה באותה תקופה.

מדינות אלה נקטו במדיניות משלהן: כשקונסנסוס וושינגטון דרש הסרה מיידית של מחסומי סחר, התרכזו מדינות מזרח אסיה בהגדלת היצוא שלהן ואת הסרת המכסים עשו בהדרגה ורק בענפים מסוימים; כשקונסנסוס וושינגטון דרש צמצום מעורבות והשקעות ממשלתיות, ממשלות מזרח אסיה השקיעו בחינוך ביד רחבה והיו

אפשר אפילו לקנות חלק בחובן של מדינות עולם שלישי, שהיו כעת מחויבות אליך ולא אל מי שנתן להן את ההלוואה

מעורבות עד צוואר בניהול מרכזי של התעשייה; כשקונסנסוס וושינגטון דרש ליברליזציה מיידית וקיצונית של שוק המטבע, ממשלות מזרח אסיה התעקשו על ליברליזציה איטית וסלקטיבית. השגשוג, כך נראה, הגיע "לא רק למרות העובדה שלא קיבלו את רוב תכתיבי 'קונסנסוס וושינגטון', אלא משום שלא קיבלו אותם".

מה הביא למשבר? שטיגליץ טוען שהמשבר פרץ בעיקר בגלל הליברליזציה של השווקים הפיננסיים של מדינות אלה שהתבצעה תחת לחץ כבד של קרן המטבע.

גם אחרי שהמשבר פרץ התמידה קרן המטבע בדרישתה שלא לפגוע בשווקים הפיננסיים החופשיים, מה שלא אפשר למדינות להגן על עצמן מהמשך יציאה מהירה של משקיעים; היא דרשה להעלות ריביות "כדי למשוך משקיעים", אלא שהריביות הגבוהות גרמו לרוב החברות – שלקחו הלוואות בתנאי הריבית הנמוכה – להיקלע למשברים שגרמו בתורם למשבר בבנקים עקב קושי בהחזרת הלוואות; היא דרשה מהממשלות להתמיד במדיניות מצמצמת, להקטין את מעורבותן במשק, לצמצם בהוצאות סוציאליות וכו', זאת בניגוד לצורך בהשקעה ממשלתית כדי לעורר ביקושים במשק בשעת משבר זו.

לטענת שטיגליץ, מדינות שהיו חזקות מספיק כדי להתנגד לדרישות קרן המטבע, כמו מלזיה ודרום-קוריאה, התאוששו מהמשבר במהירות רבה יותר, וסבלו פחות כתוצאה ממנו. לעומת זאת מדינות שצייתו להוראות, כמו אינדונזיה, גם אם יצאו לבסוף מהמשבר, סבלו ממנו זמן ארוך יותר וימשיכו לסבול עוד שנים ממחיקת המעמד הבינוני ומריסוק התעשייה.

שטיגליץ מכנה את הגישה הבסיסית של פרידמן לפיה יש רק דרך אחת לניהול משק כלכלי משגשג "פונדמנטליזם של השוק". הוא טוען שהיא "מערפלת כל חשיבה בהירה על הדרך הטובה ביותר לטיפול בתחלואי המשק". הוא מוסיף שאת המעבר ממדינה מתפתחת למדינה מפותחת קשה מאד לעשות, אבל "עצם העובדה שמדינות כה רבות הנהיגו אסטרטגיות מוצלחות השונות במודגש מאלו שהומלצו על ידי 'קונסנסוס וושינגטון' – מדברת בעד עצמה".

העולם הגלובלי

פרידמן מציג עולם בו כוחות בין-לאומיים חסרי בינה של אלפי קונים ומוכרים מנהלים, ללא שיחה רציונלית, את החיים הכלכליים של העולם. בעולם כזה אנשים נדחפים לעוני מנוול,

וראה זה פלא - היציבות והשגשוג המובטחים למדינות שמילאו את התנאים חומקים תמיד. כך קרה ברוסיה, שרמת החיים בה צנחה דווקא עם הפרטת המשק שלה; כך קרה במדינות דרום-אמריקה.

גם אחרי שהמסבר פרץ
 התמידה קח המטבע
 בדרישתה שלא לפגוע
 בשוקים הפיננסיים החופשיים,
 מה שלא אפשר למדינות
 להגן על עצמן מהמשך
 יציאה מהירה של משקיעים.
 מדינות שהיו חזקות מספיק
 כדי להתנגד לדרישות קח
 המטבע, כמו מלזיה וזרם-
 קוריה, התאוששו מהמסבר
 במהירות רבה יותר, וסבלו
 פחות כתוצאה ממנו

אם עיסוקו של פרידמן חמה
 תכופות לעיסוק ב"ציחק
 הדין", הרי ששטיגליץ כופר
 בעיקר

מתוך הסתכלות במדיניות העקבית שנוקטת
 קרן המטבע מגיע שטיגליץ למסקנה העגומה
 ש"קרן המטבע שואפת כיום להגשים [...] את
 המטרות של הקהילה הפיננסית". או, באופן יותר
 מדויק את האינטרסים של הנושים של המדינות
 המתפתחות במדינות ה-G7. ניתן להסביר
 זאת במדיניות הדלת המסתובבת בין הפקידות
 של הקרן לבין עסקים פרטיים בשוק ההון, או
 באינטרסים שמייצג משרד האוצר האמריקני
 שמרבית השליטה בקרן בידיו. שטיגליץ מציע
 מספר הסברים, אך השורה התחתונה היא שבכל
 מצב משברי מתנהגת הקרן כאילו הדבר החשוב
 ביותר הוא שחובות הנושים יוחזרו. שטיגליץ
 מציין כמה מהיתרונות הגדולים המצויים דווקא
 בשמיטת חובות, ואת ההתאוששות שפעמים
 רבות באה אחריה, מול המצב שקרן המטבע
 יוצרת של משברים מתמשכים וחובות שחונקים
 משקים לשנים ארוכות.

עם זאת - ייתכן שמתוך קרבתו המקצועית הרבה
 לקרן המטבע, הוא היה הכלכלן הראשי שלהבנק
 העולמי, מוסד מקביל לקרן - מהסס שטיגליץ
 להצביע בצורה חד משמעית על האינטרס שהיא
 מייצגת. אמנם הוא מציין במקום מסוים שנדמה
 שלפי גישתה "מה שלדעת הקהילה הפיננסית
 טוב לכלכלה הגלובלית - אכן טוב לכלכלה
 הגלובלית, ולפיכך עליו להתבצע" (שטיגליץ),
 אך הוא מתנגד בין הצגת הקרן כמשחקת
 משחק כפול באופן ציני, לבין הצגתה כטועה
 מתוך בורות ותמימות. מהנתונים שהוא מציג
 קשה שלא להגיע למסקנה הראשונה.

לבסוף, מדובר בשני ספרים רחבי יריעה ומעמיקים
 על נושא הגלובליזציה. הם אמנם מציגים עמדות
 שונות מאד, אך מעניין לציין שבמישור התיאור
 העובדתי של המציאות הם אינם כה רחוקים
 אחד מן השני, ולעתים דווקא המקומות שהם
 מסכימים בהם היו מאירי עיניים גם. כך 'העדר
 האלקטרוני' - אותם מיליוני ספקולנטים שרצים
 לכל צל ריחו של רווח - אותו מתאר פרידמן,
 הוא למעשה 'הכסף הלוחט' עליו מדבר שטיגליץ
 אלא שאצל פרידמן תפקידו הוא מלאך הנקם של
 השוק החופשי. הטענות של שטיגליץ חזקות יותר,
 והן יכולות לשכנע גם בהתבסס על הנתונים של
 פרידמן. פרידמן, כך נדמה, כלל לא חש צורך
 להצדיק את עמדותיו רוב הזמן, אשר נדמות לו
 לטבעיות לחלוטין ושאינן דורשות הסבר.

לנוכח המערכה העומדת בפני השמאל הסוציאלי
 דמוקרטי בישראל, ספרו של שטיגליץ חשוב
 וחיוני, ובמיוחד חשובה האמירה הברורה שמי
 שמעז לעמוד בגבורה בפני קונסנזוס ושינגטון
 רואה ברכה בעמלו.

ממשלות מוותרות על הריבונות שלהן להתערב
 בכלכלה מתוך פחד או מתוך ציות לכללי "דת
 הכלכלה". הוא מסתכל על כל זה בעיניים
 פקוחות. כמו מאמין אמיתי הוא אומר "השם נתן,
 השם לקח", או "השוקים הקצו משאבים ביעילות
 למקומות אחרים". דרכי היציאה היחידות ממצב
 זה הן שלל האפוקליפסות, אותן הוא מתאר
 בסיומו של הספר. עדיף כנראה, בעיניו, להסתכן
 בתסריטי האימה הללו מאשר לכפור בעיקר
 וליצור וויסות רציונלי של השוק הבינלאומי.

ובכל זאת - גם לפרידמן יש ביקורת. הוא מאתר
 תחומים רבים בהם ההתנהלות של השוק היא
 פחות מאידיאלית, החל מחשש שהפעולות של
 משקיעים יגרמו להתמוטטויות כלכליות, עבור
 בסביבה וזיהומה שנגרם בהעדר פיקוח וכלה
 בתחושה שהשוק אינו יכול להציע עזרה למי
 ש"נשאר מאחור". ההצעות לטיפול בבעיות
 שטחיות ולעיתים סותרות את הנחות היסוד.
 את בעיות זיהום הסביבה לדוגמה, הוא מקווה
 שיפתרו הארגונים לשמירת הסביבה שיתאימו
 את עצמם לעידן המידע ויפעלו במהירות ויעילות
 כלל עולמית. היכן המניע הכלכלי? ההתייעלות?
 מכך הוא מתעלם. לפתרון בעיית ה"נשארם
 מאחור" הוא מציע מעיין מערכת סעד עולמית.
 אלא שלא ברור מי יפעיל ויממן אותה בעולם בו
 הממשלות משכו ידיהן מניהול - אולי תורמים
 נדיבים? - הוא אינו יורד לפרטים. כך, הנחות
 היסוד שלו - שהשוק החופשי יפתור בסופו
 של דבר את בעיותיו באופן טבעי - עומדות
 לו לרועץ בעת שהוא מנסה להציע פתרונות
 לבעיות קונקרטריות.

אם עיסוקו של פרידמן דומה תכופות לעיסוק
 ב"ציחק הדין", הרי ששטיגליץ כופר בעיקר
 ומציג את השאלה - האם אין אפשרות אחרת?
 ואם יש, מהי? גישתו, שאינה מחויבת לתיאוריה
 מסוימת, אך מחויבת למדע ולאדם, מעוררת
 השראה ותקווה שניתן באמצעות האינטלקט
 האנושי להביא לעולם טוב יותר ושישנם אנשים
 שדאגה זו בראש מעייניהם, חלקם אף הגיעו
 לכהן בראש המוסדות המשפיעים בעולם. הוא
 חושב שיש להתאים תוכנית כלכלית לכל מדינה,
 כשההנחה הבסיסית היא שהתערבות ממשלתית
 היא חיונית לשמירה על צמיחה ועלייה ברווחת
 התושבים. הוא מציע למוסדות הבינלאומיים
 לעודד ממשלות ואף לסייע להן להתגונן בפני
 מתקפות ספקולנטיות על המטבע שלהן. הוא
 מעוניין שקרן המטבע תעודד ממשלות לנקוט
 במדיניות מרחיבה. ולבסוף, הוא מעוניין
 שמדינות לא ייכנעו לתכתיבים החיצוניים
 שמוציאים אותן מידי תושביהן.

אלעד הן הוא
 חבר יסוד וחבר
 בקבוצת תפוז
 בנצרת עלית

חברה

כתב עת סוציאליסטי
לענייני חברה, כלכלה, פוליטיקה ותרבות

www.yesod.net

אתם
מוזמנים
להיכנס
לאתר הבית
של יסו"ד

חברה הקבועים,

מחיר מנוי 70 ₪ לשנה (עבור 6 גליונות).

רכישת מנוי או חידושו:

* בצ'ק: שלח צ'ק על סך 70 ₪ לפקודת קואופרטיב
יסו"ד-חברה, אל הכתובת:

יסו"ד-חברה, רח' הנשיא 46, בית שמש 99037

* בכרטיס אשראי בטלפון 03-9533398

לביחורים: דודי נתן, טל. 052-3523102

הצטרפו למנויי

ובכך תהנו
מכתב העת מדי
חודשיים וגם
תתרמו תרומה
משמעותית
לאחזקתה של
במה משמעותית
זו לשיח הצדק
החברתי בישראל.